

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ
УНІВЕРСИТЕТ МИТНОЇ СПРАВИ ТА ФІНАНСІВ
Факультет управління
Кафедра психології

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

За першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти
**на тему: «ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК РИС ТЕМНОЇ ТРІАДИ ОСОБИСТОСТІ
ТА РІВНЯ ЗАЗДРОСТІ У СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ»**

Спеціальність: 053 Психологія

Освітня програма: Психологія

ВИКОНАЛА:

Студентка групи *ПС22-1*

Ткаченко Юлія Сергіївна

КЕРІВНИК:

К. психологічних н., доцент кафедри
психології УМСФ

Салюк Марина Анатоліївна

РЕЦЕНЗЕНТ:

К. психологічних н., завідувач кафедри
психології «ДАНО» ДОР

Ковальчук Олена Степанівна

ДОПУЩЕНО ДО ЗАХИСТУ:

Завідувач кафедри психології

Склянська Ольга Вадимівна

ДНІПРО
2026

АНОТАЦІЯ

Ткаченко Ю.С. Взаємозв'язок рис темної тріади особистості та рівня заздрості у студентської молоді.

У кваліфікаційній роботі здійснено теоретичний аналіз феноменів Темної тріади особистості (макіавеллізм, нарцисизм, психопатія) та заздрості (бенігна, малігна). Емпіричне дослідження проведено на вибірці 70 студентів віком 17-25 років із використанням методик SD3, BeMaS, INCOM та RSE. Виявлено сильний позитивний зв'язок макіавеллізму з бенігнуою заздрістю ($r=0,51$; $p<0,01$) та помірний – із малігнуою ($r=0,34$; $p<0,01$). Встановлено, що нарцисизм не корелює із заздрістю, натомість має сильний зв'язок із самооцінкою ($r=0,48$; $p<0,01$), яка виконує захисну функцію. Психопатія не виявила значущих зв'язків із заздрістю. Підтверджено роль соціального порівняння як каталізатора заздрості. Розроблено практичні рекомендації щодо психопрофілактики деструктивної заздрості в студентському середовищі.

Ключові слова: Темна тріада, макіавеллізм, нарцисизм, психопатія, бенігна заздрість, малігна заздрість, студентська молодь.

SUMMARY

Tkachenko Y.S. The Relationship between the Dark Triad Personality Traits and the Level of Envy in Student Youth.

The qualification paper provides a theoretical analysis of the Dark Triad personality traits (Machiavellianism, narcissism, psychopathy) and envy (benign, malicious). The empirical study was conducted on a sample of 70 students aged 17-25 using the SD3, BeMaS, INCOM, and RSE methods. A strong positive correlation was found between Machiavellianism and benign envy ($r=0.51$; $p<0.01$), and a moderate one with malicious envy ($r=0.34$; $p<0.01$). Narcissism showed no significant correlation with envy but was strongly associated with self-esteem ($r=0.48$; $p<0.01$), which serves a protective function. Psychopathy demonstrated no

significant links with envy. The role of social comparison as a catalyst for envy was confirmed. Practical recommendations for the psychoprophylaxis of destructive envy in the student environment were developed.

Keywords: Dark Triad, Machiavellianism, narcissism, psychopathy, benign envy, malicious envy, student youth.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗВ'ЯЗКУ РИС ТЕМНОЇ ТРІАДИ ТА ЗАЗДРОСТІ У СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ	9
1.1. Темна тріада особистості: зміст, структура та функції «темних» рис ..	9
1.2. Заздрість як багатовимірний соціально-психологічний феномен	13
1.3. Взаємозв'язок рис Темної тріади та заздрості: теоретичні моделі та механізми	20
1.4. Студентська молодь як сенситивна група для прояву темних рис та заздрості: сучасний контекст та стан досліджень	27
Висновки до розділу 1	32
РОЗДІЛ 2. ПРОГРАМА ТА МЕТОДИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ	35
2.1. Методологічне обґрунтування та процедура організації дослідження	35
2.2. Обґрунтування вибору психодіагностичного інструментарію	38
2.3. Методи математико-статистичної обробки даних	42
Висновки до розділу 2	44
РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ ТА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ТЕМНОЇ ТРІАДИ ТА ЗАЗДРОСТІ	46
3.1. Аналіз показників	46
3.2. Кореляційний аналіз	48
3.3. Аналіз розподілу респондентів за рівнями вираженості досліджуваних ознак	52
3.4. Аналіз гендерних відмінностей у прояві досліджуваних ознак	54
3.5. Практичні рекомендації щодо психопрофілактики деструктивної заздрості у студентському середовищі	55
3.6. Валідизація результатів дослідження через зворотний зв'язок із досліджуваними	57
Висновки до розділу 3	58
ВИСНОВКИ	60
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	64
ДОДАТКИ	70

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Сучасне студентське середовище характеризується високим рівнем соціальної конкуренції, що значною мірою підсилюється інтенсивним використанням соціальних мереж та цифрових платформ. Постійне зіткнення з ідеалізованими образами успіху інших людей створює сприятливий ґрунт для актуалізації заздрості – складного емоційного переживання, яке може набувати як конструктивних (мотивація до саморозвитку), так і деструктивних (ворожість, зловтіха) форм. Водночас індивідуальна схильність до переживання заздрості значною мірою детермінована стійкими особистісними диспозиціями, серед яких особливе місце посідають соціально-аверсивні риси, об'єднані в концепцію «Темної тріади» (макіавеллізм, субклінічний нарцисизм, субклінічна психопатія) [48].

У зарубіжній психології накопичено значний масив емпіричних даних, які переконливо свідчать про наявність стійкого зв'язку між рисами Темної тріади та різними типами заздрості [42; 52]. Водночас у вітчизняній науці комплексні дослідження, які б одночасно розглядали всі три компоненти Темної тріади у зв'язку з диференційованими формами заздрості (бенігнуою та малігнуою) на вибірках української студентської молоді, практично відсутні. Більшість наявних робіт зосереджені на окремих рисах (переважно нарцисизмі) або не враховують сучасну типологію заздрості [2; 5; 8; 13]. Крім того, малодослідженими залишаються механізми, що опосередковують зв'язок між темними рисами та заздрістю, зокрема роль самооцінки та схильності до соціального порівняння.

Таким чином, актуальність даної роботи зумовлена, з одного боку, теоретичною та практичною значущістю проблеми взаємозв'язку темних рис особистості та заздрості в період ранньої дорослості, а з іншого – очевидною прогалиною в емпіричному вивченні цієї проблематики на українських студентських вибірках.

Мета дослідження – виявити особливості взаємозв'язку рис Темної тріади особистості з рівнем і формами переживання заздрості у студентської молоді.

Завдання дослідження конкретизують поставлену мету та визначають послідовність її досягнення:

1. Здійснити теоретичний аналіз наукових підходів до розуміння феноменів Темної тріади особистості та заздрості, визначити їх структуру, типологію та основні механізми взаємозв'язку.
2. Сформувати діагностичний інструментарій, релевантний меті дослідження, та обґрунтувати його вибір.
3. Емпірично дослідити рівень вираженості рис Темної тріади (макіавеллізму, нарцисизму, психопатії) та типів заздрості (бенігної, малігної) у студентської молоді.
4. Визначити характер і силу кореляційних зв'язків між показниками Темної тріади, типами заздрості, самооцінкою та схильністю до соціального порівняння.
5. Проаналізувати гендерні відмінності та розподіл рівнів вираженості досліджуваних ознак у вибірці.
6. На основі отриманих результатів розробити практичні рекомендації щодо психопрофілактики деструктивної заздрості в студентському середовищі.

Об'єкт дослідження – емоційно-особистісна сфера студентської молоді.

Предмет дослідження – взаємозв'язок рис Темної тріади особистості (макіавеллізму, нарцисизму, психопатії) з рівнем бенігної та малігної заздрості у студентів.

Гіпотези дослідження:

- *Основна гіпотеза:* Існує взаємозв'язок між вираженістю рис Темної тріади особистості (нарцисизму, макіавеллізму, психопатії) у студентів та рівнем малігної (злоякісної) заздрості.

- *Часткова гіпотеза 1:* Існує позитивний взаємозв'язок між нарцисизмом та орієнтацією на соціальні порівняння, що, у свою чергу, виступає предиктором високого рівня малігної заздрості.
- *Часткова гіпотеза 2:* Серед рис Темної тріади саме нарцисизм має найтісніший зв'язок із малігнуою заздрістю, тоді як психопатія демонструє найнижчий рівень бенігнуої заздрості.

Теоретико-методологічну основу дослідження склали: концепція Темної тріади особистості (Д. Полхус, К. Вільямс, Д. Джонс), теорія соціального порівняння Л. Фестінгера, типологія бенігнуої та малігнуої заздрості (Н. ван де Вен, Я. Ланге, Я. Крузіус), положення про роль самооцінки в регуляції емоційних станів (М. Розенберг), а також сучасні дослідження взаємозв'язку темних рис особистості та заздрості (Дж. Врабел, С. Джеймс, П. Джонасон та ін.).

Методи дослідження. Для досягнення мети та перевірки гіпотез було використано комплекс методів: теоретичні – аналіз, синтез, узагальнення наукової літератури з проблеми дослідження; емпіричні – психодіагностичне тестування із застосуванням стандартизованих методик: Коротка шкала Темної тріади (SD3, Д. Джонс, Д. Полхус, 2014), Шкала бенігнуої та малігнуої заздрості (BeMaS, Я. Ланге, Я. Крузіус, 2015), Шкала орієнтації на соціальне порівняння (INCOM, Ф. Гіббонс, Б. Буунк, 1999), Шкала самооцінки Розенберга (RSE, М. Розенберг, 1965); математико-статистичні – описова статистика, кореляційний аналіз за Пірсоном, порівняльний аналіз за t-критерієм Стьюдента. Обробка даних здійснювалася за допомогою програми Microsoft Excel.

Емпірична база дослідження. Дослідження проводилося впродовж січня – лютого 2026 року на базі закладів вищої та професійно-технічної освіти міста Дніпро (УМСФ, ДНУ імені Олеся Гончара, ДЦПТОТС та ін.). Вибірку склали 70 студентів віком від 17 до 25 років (середній вік – 19,9 років), з них 57 осіб жіночої статі (81,4%) та 13 осіб чоловічої статі (18,6%). Участь у дослідженні була добровільною та анонімною.

Наукова новизна та теоретична значущість дослідження полягають у тому, що в ньому вперше на українській студентській вибірці комплексно досліджено взаємозв'язок усіх трьох компонентів Темної тріади з диференційованими типами заздрості (бенігнуою та малігнуою). Уточнено уявлення про специфічну роль кожної з темних рис у детермінації заздрісних переживань: виявлено конструктивний потенціал макіавеллізму (зв'язок із бенігнуою заздрістю), захисну функцію нарцисизму через високу самооцінку та відносну незалежність психопатії від заздрості в субклінічній вибірці. Дістало подальшого розвитку уявлення про роль соціального порівняння та самооцінки як медіаторів зв'язку між особистісними рисами та заздрістю.

Практична значущість отриманих результатів полягає в можливості їх використання психологами закладів вищої освіти для розробки психопрофілактичних і корекційних програм, спрямованих на зниження деструктивних проявів заздрості в студентському середовищі. Запропоновані практичні рекомендації можуть бути впроваджені в діяльність психологічної служби університету, а також використані в процесі викладання дисциплін «Психологія особистості», «Соціальна психологія», «Психодіагностика».

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні положення та емпіричні результати кваліфікаційної роботи висвітлено в статті «Взаємозв'язок рис темної тріади особистості та рівня заздрості у студентської молоді», яка прийнята до друку в науковому журналі «Молодий вчений» (№ 3 (140), 2026 р.). Додаткову валідизацію отриманих даних забезпечено через позитивний зворотний зв'язок від досліджуваних, які підтвердили відповідність діагностичних висновків їхньому самовідчуттю (див. Додаток 3).

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (55 найменувань) та додатків. Основний зміст роботи викладено на 9-63 сторінках друкованого тексту. Робота містить 13 таблиць та 12 рисунків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗВ'ЯЗКУ РИС ТЕМНОЇ ТРІАДИ ТА ЗАЗДРОСТІ У СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

1.1. Темна тріада особистості: зміст, структура та функції «темних» рис

В останні десятиліття у психології особистості спостерігається стійке зростання дослідницького інтересу до так званих «темних» аспектів людської натури. Серед них центральне місце посідає конструкт, відомий як «Темна тріада» (Dark Triad), який об'єднує три соціально-аверсивні риси: макіавеллізм, субклінічний нарцисизм та субклінічну психопатію [48]. У цьому підрозділі ми послідовно розглянемо історію становлення концепції, психологічний портрет кожної з рис, спільне ядро та диференційні ознаки, а також еволюційно-психологічні підстави адаптивності темних рис.

Історія становлення концепції Темної тріади

Коріння концепції Темної тріади сягає різних дослідницьких традицій, що формувалися протягом ХХ століття. Психопатія як клінічний феномен була детально описана в працях Гервея Клеклі (Hervey Cleckley), який у своїй класичній роботі «Маска нормальності» (1941) окреслив ключові ознаки психопатичної особистості – поверхневий шарм, відсутність каяття, егоцентричність та емоційну сплосченість. Нарцисизм отримав психологічну концептуалізацію в роботах Зигмунда Фрейда (Sigmund Freud), який запровадив цей термін у психоаналітичний дискурс і пов'язав його з фіксацією лібідо на власному «Я». Макіавеллізм, своєю чергою, увійшов до психології завдяки дослідженням Річарда Крісті (Richard Christie) та Флоренс Гейс (Florence Geis) у 1970-х роках, які операціоналізували цей конструкт як схильність до маніпулятивної поведінки та цинічного світогляду, спираючись на ідеї флорентійського мислителя Нікколо Макіавеллі.

Попри спільну «темну» природу, ці три риси тривалий час досліджувалися ізольовано, в межах різних дисциплінарних традицій. Ситуація докорінно змінилася у 2002 році, коли канадські психологи Делрой

Полхус (Delroy Paulhus) та Кевін Вільямс (Kevin Williams) опублікували статтю, в якій уперше об'єднали макіавеллізм, нарцисизм та психопатію під спільною назвою «Темна тріада» [48]. Дослідники звернули увагу на те, що, попри різне походження, ці три риси демонструють разючу подібність: усі вони передбачають соціально-деструктивний характер із поведінковими тенденціями до грандіозності, емоційної холодності, маніпуляції та агресивності. Важливо зазначити, що в межах концепції Темної тріади нарцисизм і психопатія розглядаються не як клінічні розлади, а як субклінічні (неклінічні) риси, тобто такі, що перебувають у межах нормального варіювання особистості та можуть бути виявлені в загальній популяції [4, с. 52]. Відтоді концепція Темної тріади набула значного поширення в психологічній науці, а за десять років потому з'явилися ґрунтовні оглядові роботи, що підсумовували накопичені емпіричні дані [32].

Психологічний портрет рис Темної тріади

Кожна з рис Темної тріади має власний психологічний профіль, що визначає специфіку її проявів у поведінці та міжособистісних стосунках.

Субклінічний нарцисизм характеризується надмірною самозначущістю, грандіозністю, почуттям зверхності та постійною потребою в захопленні з боку оточення [5, с. 68]. Нарцисичні особи схильні до самопросування, демонстрації власних досягнень і очікують особливого ставлення до себе. Водночас за фасадом грандіозності часто приховується вразливість до критики та чутливість до соціальних порівнянь. Сучасні дослідження розрізняють два типи нарцисизму: грандіозний (відкритий), що виявляється в експансивній самопрезентації та домінуванні, та вразливий (прихований), який супроводжується підвищеною тривожністю, сором'язливістю та чутливістю до оцінок інших [50]. Саме субклінічний нарцисизм, на відміну від нарцисичного розладу особистості, дає змогу досліджувати цю рису в нормативних вибірках, зокрема серед студентської молоді [13].

Макіавеллізм визначається як схильність до цинічного, прагматичного та маніпулятивного стилю міжособистісної взаємодії [5, с. 69]. Макіавеллісти розглядають інших людей як засіб для досягнення власних цілей, виявляють емоційну холодність і відстороненість, а також переконані, що будь-які засоби є виправданими, якщо вони ведуть до бажаного результату. На відміну від імпульсивних психопатів, макіавеллісти схильні до планування, прораховування наслідків своїх дій і відстроченого задоволення потреб. У студентському середовищі макіавеллізм може виявлятися у використанні однокурсників для отримання академічних переваг, поширенні пліток або маніпуляціях у навчальних групах [2, с. 20].

Субклінічна психопатія характеризується імпульсивністю, пошуком гострих відчуттів, низьким рівнем тривожності та вираженим дефіцитом емпатії [5, с. 70]. Психопатичні риси включають також безвідповідальність, схильність до антисоціальної поведінки та відсутність каяття за скоєне. У межах субклінічного підходу виокремлюють первинну психопатію, пов'язану переважно з емоційним дефіцитом і маніпулятивністю, та вторинну психопатію, що більшою мірою виявляється в імпульсивності та антисоціальній поведінці. Дослідження показують, що з-поміж трьох рис Темної тріади саме психопатія є найбільш деструктивною. У студентській популяції психопатичні риси можуть виявлятися в академічному шахрайстві, схильності до ризикованої поведінки та міжособистісних конфліктах [9].

Спільне ядро та диференційні ознаки: фактор D як узагальнювальний конструкт

Попри специфіку кожної з рис, дослідники неодноразово відзначали їхню значну концептуальну та емпіричну подібність. Усі три риси Темної тріади характеризуються низькою емпатією, егоцентризмом, маніпулятивністю, емоційною холодністю та схильністю до порушення соціальних норм. В оригінальному дослідженні Полхуса та Вільямса було

показано, що всі три риси передбачають самопросування, емоційну холодність, дволикість та агресивність [48, с. 558].

Усвідомлення цієї подібності закономірно привело дослідників до пошуку спільного «ядра», що лежить в основі темних рис. У 2018 році група європейських психологів запропонувала концепцію «Темного фактора особистості» (Dark Factor of Personality, або D-фактор) – загальної диспозиції, що лежить в основі будь-яких соціально-аверсивних рис. D-фактор концептуалізується як «загальна тенденція максимізувати власну вигоду – нехтуючи, приймаючи або зловмисно провокуючи шкоду для інших – у супроводі переконань, що слугують виправданням такої поведінки» [3, с. 53].

Важливо, що D-фактор не зводиться лише до трьох рис Темної тріади, а охоплює значно ширший спектр аверсивних характеристик, зокрема егоїзм, садизм, моральну відстороненість, жадібність тощо [10, с. 4]. У конкретної людини D-фактор може виявлятися переважно у формі нарцисизму, психопатії, макіавеллізму або їх поєднання. Дослідження, проведені в межах цієї парадигми, засвідчили, що окремі аверсивні риси доцільно розглядати як специфічні прояви спільного ядра D, «приправлені» унікальними, по суті неаверсивними характеристиками (наприклад, схильністю до захоплення в нарцисизмі чи імпульсивністю в психопатії).

Водночас важливо наголосити на диференційних ознаках рис Темної тріади. Дослідження показують, що, попри розташування в одному квадранті міжособистісного циркумплексу (домінування/ворожість), члени Темної тріади демонструють відмінні патерни асоціацій з імпульсивністю, силою ідентичності та чинниками, що провокують агресію. Зокрема, нарциси реагують агресією на загрозу Его, психопати – на фізичну загрозу, тоді як макіавеллісти не виявляють агресії у відповідь на жоден із цих стимулів, що свідчить про їхню більшу емоційну стриманість і стратегічність.

Еволюційно-психологічний погляд на адаптивність темних рис

З еволюційної перспективи виникає закономірне запитання: чому такі соціально-небажані риси, як макіавеллізм, нарцисизм і психопатія, не були еліміновані в процесі природного добору? Відповідь на нього дає теорія життєвих стратегій (Life History Theory), згідно з якою в нестабільних, непередбачуваних або суворих середовищах перевагу отримують так звані «швидкі» життєві стратегії [3, с. 54].

«Швидка» життєва стратегія передбачає раннє дозрівання, ранній початок статевого життя, більшу кількість сексуальних партнерів, меншу інвестицію в потомство та орієнтацію на негайну винагороду, а не на відкладені переваги. Дослідження послідовно демонструють, що риси Темної тріади корелюють із «швидкими» життєвими стратегіями, що дає підстави розглядати їх як адаптивні в певних екологічних умовах [3, с. 55].

Зокрема, макіавеллізм може бути адаптивною стратегією в середовищах із високою соціальною невизначеністю, де маніпулятивна поведінка та експлуатація інших дають змогу швидше досягати ресурсів і статусу. Нарцисизм, зі свого боку, сприяє успішній самопрезентації, залученню сексуальних партнерів і досягненню лідерських позицій, що підвищує репродуктивний успіх [30, с. 162]. Психопатія ж забезпечує переваги в конкурентних і небезпечних середовищах завдяки зниженій тривожності, імпульсивності та готовності до ризику. Таким чином, темні риси можуть розглядатися не як «патологія», а як еволюційно сформовані поведінкові стратегії, що за певних умов підвищують шанси на виживання та репродукцію.

1.2. Заздрість як багатовимірний соціально-психологічний феномен

Теоретичні підходи до розуміння заздрості: від філософських трактатів до сучасних емпіричних моделей

Заздрість належить до найдавніших і водночас найменш соціально схвалюваних емоційних переживань людини. Вона пронизує міжособистісні

стосунки, професійну конкуренцію, сімейні взаємини та, як показують сучасні дослідження, особливо яскраво виявляється в середовищі молоді, зокрема студентства.

Феномен заздрості привертав увагу мислителів задовго до виникнення наукової психології. Вже в античній філософії заздрість розглядалася як одна з найбільш руйнівних пристрастей. Арістотель у «Риториці» визначав заздрість як «страждання з приводу того, що інші мають блага, яких ми позбавлені», наголошуючи на її зв'язку із соціальним порівнянням. У християнській традиції заздрість увійшла до переліку семи смертних гріхів, що свідчить про глибоке усвідомлення її деструктивного потенціалу для людської душі та спільноти [8, с. 2].

У психологічній науці інтерес до заздрості як самостійного феномену сформувався відносно пізно – лише в другій половині XX століття. Тривалий час заздрість розглядалася переважно в межах психоаналітичної традиції, де вона пов'язувалася з едіповим комплексом, нарцисичною вразливістю та захисними механізмами. Мелані Кляйн (Melanie Klein), зокрема, вважала заздрість однією з найпримітивніших і найдеструктивніших емоцій, що виникає в ранньому дитинстві у стосунках із материнською фігурою та спрямована на руйнування джерела блага, яким володіє інший [47, с. 262].

Сучасний етап дослідження заздрості характеризується переходом від філософсько-умоглядних побудов до емпірично обґрунтованих моделей. У зарубіжній психології ключовими стали роботи Річарда Сміта (Richard Smith) та Сунг Хі Кім (Sung Hee Kim), які запропонували комплексну модель заздрості як емоції, що виникає внаслідок соціального порівняння, коли інша людина володіє бажаною якістю, досягненням або ресурсом, а ситуація сприймається як несправедлива або загрозлива для самооцінки [51]. У вітчизняній психології заздрість також дедалі частіше стає предметом емпіричних досліджень, зокрема у зв'язку з вивченням міжособистісної взаємодії, емоційної регуляції та особистісних детермінант [8; 18; 47].

Важливою методологічною проблемою є розмежування заздрості з близькими, але не тотожними феноменами. На відміну від ревнощів, які передбачають страх втратити те, чим людина вже володіє (зазвичай у тріадних стосунках), заздрість виникає в діадній ситуації та спрямована на те, чого в людини немає, але є в іншого [51, с. 49]. Від гніву заздрість відрізняється тим, що її об'єктом є не стільки сама людина, скільки її перевага або володіння певним благом. Від захоплення заздрість відмежовується наявністю негативного афекту – страждання, ворожості або почуття несправедливості [20].

Для наочності представимо ключові відмінності між заздрістю та ревнощами у вигляді порівняльної таблиці (табл. 1.1), яка допоможе чіткіше окреслити межі досліджуваного феномену.

Таблиця 1.1. Порівняльна характеристика заздрості та ревнощів

Критерій порівняння	Заздрість	Ревнощі
Сутність переживання	Страждання через відсутність бажаного об'єкта / якості, якою володіє інший	Страх втратити значущий об'єкт (партнера, статус), який уже належить суб'єкту
Кількість учасників	Діада (Я – Інший, який має перевагу)	Тріада (Я – Партнер – Суперник)
Спрямованість	«Я хочу те, що є в тебе»	«Я боюся, що ти віддаси перевагу іншому»
Типова когніція	«Він має те, чого я заслуговую більше»	«Він/вона може покинути мене заради когось кращого»
Домінуюча емоція	Приниження, ворожість, почуття несправедливості	Тривога, підозрілість, почуття власництва

Як видно з таблиці, хоча обидва феномени належать до соціально-негативних емоцій [51], їхня психологічна структура та динаміка суттєво різняться, що вимагає застосування різних дослідницьких підходів.

Теорія соціального порівняння Л. Фестінгера як ключовий механізм виникнення заздрості

Фундаментальним психологічним механізмом, що лежить в основі виникнення заздрості, є соціальне порівняння. У 1954 році Леон Фестінгер (Leon Festinger) сформулював теорію соціального порівняння, згідно з якою люди мають вроджену потребу оцінювати власні думки, здібності та

досягнення, і за відсутності об'єктивних критеріїв вони роблять це шляхом порівняння себе з іншими [31, с. 117]. Фестінгер виокремив два основні напрями соціального порівняння: висхідне (upward comparison) – із тими, хто перевершує нас за певними параметрами, та низхідне (downward comparison) – із тими, кому ми поступаємося.

Саме висхідне соціальне порівняння створює психологічне підґрунтя для виникнення заздрості. Коли людина порівнює себе з іншим, який володіє бажаним благом або якістю, і усвідомлює власну відносну депривацію, виникає емоційна реакція, яка за певних умов набуває форми заздрості [51, с. 47]. Подальші дослідження показали, що ймовірність виникнення заздрості підвищується, коли об'єкт порівняння є психологічно близьким – належить до тієї ж соціальної групи, має подібний вік, стать або статус [31, с. 121].

У 1999 році Гіббонс і Буунк (Gibbons & Buunk) розробили шкалу орієнтації на соціальне порівняння (INCOM), яка дає змогу виміряти індивідуальну схильність людини до порівняння себе з іншими [33]. Дослідження з використанням цієї методики підтвердили, що висока орієнтація на соціальне порівняння є надійним предиктором схильності до заздрості, особливо у поєднанні з нестабільною або заниженою самооцінкою [55, с. 101].

Для узагальнення розглянутих теоретичних положень наведемо схематичну модель виникнення заздрості (рис. 1.1), яка ілюструє послідовність когнітивних та емоційних процесів, що ведуть до заздрісного переживання.

Рис. 1.1. Модель виникнення заздрості

Отже, теорія соціального порівняння є необхідною концептуальною рамкою для розуміння як ситуативних, так і диспозиційних чинників заздрості.

Типологія заздрості: доброякісна (бенігна) та злоякісна (малігна) заздрість

Тривалий час у психології панувало уявлення про заздрість як про суто деструктивну, соціально небажану емоцію. Однак наприкінці 2000-х років нідерландські дослідники під керівництвом Нілса ван де Вена (Niels van de Ven) запропонували принципово новий погляд, виокремивши два якісно відмінні типи заздрості: *доброякісну (бенігну)* та *злаякісну (малігну)* [52].

Доброякісна заздрість (benign envy) виникає, коли людина, порівнюючи себе з успішнішим іншим, відчуває не ворожість, а фрустрацію, яка, однак, спрямовується в конструктивне русло – на самовдосконалення та досягнення бажаного рівня. *Злаякісна заздрість (malicious envy)*, навпаки, характеризується ворожістю, почуттям несправедливості та бажанням, щоб об'єкт заздрості втратив свою перевагу [52, с. 424].

Для систематизації відмінностей між цими двома формами заздрості представимо їхні характеристики у вигляді таблиці (табл. 1.2).

Таблиця 1.2. Характеристика форм заздрості

Критерій	Бенігна заздрість	Малігна заздрість
Емоційне забарвлення	Фрустрація, легкий смуток, захоплення об'єктом	Ворожість, гнів, обурення, почуття приниження
Когнітивна оцінка	«Я теж можу цього досягти»; заслуженість успіху іншого	«Він не заслуговує на це»; ситуація несправедлива
Мотиваційний вектор	Прагнення самовдосконалення, підвищення власних досягнень	Бажання нівелювати перевагу іншого, заподіяти шкоду
Поведінкові прояви	Посилення активності, навчання, конструктивна конкуренція	Плітки, соціальний підрив, знецінення, агресія
Наслідки для стосунків	Можливе зближення, обмін досвідом	Конфлікти, відчуження, руйнування довіри
Зв'язок із самооцінкою	Частіше при високій самоефективності	Частіше при нестабільній або заниженій самооцінці

Як видно з таблиці, бенігна та малігна заздрість являють собою два принципово різні шляхи реагування на соціальне порівняння не на свою користь, що зумовлює необхідність їх диференційованого вивчення [42; 52], зокрема у зв'язку з особистісними рисами.

Емоційні, когнітивні та поведінкові компоненти заздрісних переживань

Заздрість є складним, багатокомпонентним феноменом, у структурі якого доцільно виокремлювати емоційний, когнітивний та поведінковий рівні [51, с. 48].

Емоційний компонент заздрості є найбільш очевидним і включає широкий спектр негативних переживань: від легкого смутку та розчарування до інтенсивної ворожості, гніву та почуття приниження. *Когнітивний компонент* охоплює думки, переконання та оцінні судження: усвідомлення власної відносної депривації, оцінку ситуації як несправедливої, румінації [51, с. 52]. *Поведінковий компонент* виявляється в конкретних діях, спрямованих або на подолання розриву з об'єктом заздрості, або на його нівелювання [52, с. 422].

Оскільки тема нашої роботи передбачає аналіз проявів темних рис особистості саме в студентському середовищі, доцільно вже на етапі теоретичного огляду окреслити, як риси Темної тріади можуть виявлятися в академічному контексті. Це допоможе нам надалі більш предметно аналізувати зв'язок цих рис із заздрістю. Представимо узагальнену характеристику таких проявів у таблиці 1.3.

Таблиця 1.3. Особливості прояву рис Темної тріади в академічному середовищі

Риса особистості	Типові прояви в навчальній діяльності	Типові прояви в міжособистісній взаємодії	Зв'язок із заздрістю (попередній)
Нарцисизм	Очікування високих оцінок без належних зусиль; демонстрація інтелектуальної зверхності; схильність до академічного шахрайства для підтримання іміджу	Потреба в захопленні з боку однокурсників; конфлікти з викладачами через критику; порівняння успіхів на свою користь	Висока чутливість до успіху інших; заздрість як реакція на загрозу Его
Макіавеллізм	Стратегічне планування навчального навантаження; використання інших для виконання завдань; цинічне ставлення до академічної доброчесності	Маніпуляції в групових проєктах; формування «потрібних» зв'язків; поширення вигідної інформації	Інструментальне використання заздрості для досягнення цілей; холодний розрахунок
Психопатія	Імпульсивне нехтування дедлайнами; ризикована поведінка (плагіат, прогули); низька тривожність перед іспитами	Конфлікти, агресія, байдужість до почуттів інших; зневага до слабших студентів	Імпульсивна ворожість до успішних; низька емпатія посилює злякисну заздрість

Наведена таблиця не лише систематизує інформацію про особливості поведінки носіїв темних рис в умовах вищої школи, а й окреслює потенційні лінії зв'язку з різними типами заздрості.

Таким чином, заздрість постає як складний, багатовимірний феномен, що має глибоке еволюційне коріння, актуалізується через механізм соціального порівняння та може виявлятися як у конструктивних, так і в деструктивних формах. Саме ця амбівалентність заздрості робить її особливо

цікавим об'єктом для вивчення у зв'язку з особистісними рисами, зокрема з рисами Темної тріади.

1.3. Взаємозв'язок рис Темної тріади та заздрості: теоретичні моделі та механізми

Загальна логіка зв'язку: чому «темні» риси посилюють схильність до заздрості

На перший погляд, зв'язок між Темною тріадою та заздрістю може здаватися неочевидним. Адже нарциси переконані у власній винятковості, психопати байдужі до думки оточення, а макіавеллісти холодно прораховують свої кроки – здавалося б, усі вони мали б бути нечутливими до чужих успіхів. Однак емпіричні дані переконливо свідчать про протилежне: усі три риси Темної тріади позитивно корелюють із заздрістю, хоча й різними її типами та через різні психологічні механізми [42, с. 604].

Спільним для всіх трьох рис є *підвищена чутливість до соціального порівняння*, хоча причини цієї чутливості різняться. Нарциси постійно порівнюють себе з іншими, щоб підтвердити власну грандіозність або захистити вразливе Его. Макіавеллісти використовують соціальне порівняння як інструмент для оцінки конкурентного середовища та виявлення потенційних «мішеней» для маніпуляції. Психопати, попри емоційну сплюсненість, реагують на соціальні стимули імпульсивно, особливо коли йдеться про негайне задоволення або статусну конкуренцію [32, с. 202].

Іншим спільним чинником є *дефіцит емпатії*, притаманний усім трьом рисам. Низька здатність до співпереживання унеможливорює конструктивну переробку заздрості: замість того, щоб порадіти за успіх іншого або використати його як стимул для власного розвитку, носії темних рис схильні сприймати чужі досягнення як особисту загрозу або несправедливість [48, с. 559].

Нарешті, *егоцентризм* як ядерна характеристика Темної тріади зумовлює сприйняття будь-якої переваги іншого як обмеження власних можливостей. У світогляді, де «Я» є центром всесвіту, успіх іншої людини автоматично означає поразку або недоотримання благ для себе, що й запускає заздрісну реакцію [3, с. 54].

Нарцисизм і заздрість: роль нарцисичної вразливості та загрози Его

Зв'язок нарцисизму із заздрістю є, мабуть, найбільш очевидним і добре дослідженим. Ще в психоаналітичній традиції заздрість розглядалася як одна з ключових характеристик нарцисичної особистості. Сучасні дослідження підтверджують цей зв'язок, однак уточнюють, що він не є однаковим для різних типів нарцисизму [50, с. 6].

Грандіозний нарцисизм на свідомому рівні супроводжується запереченням заздрості. Грандіозні нарциси переконані, що вони самі є об'єктом заздрості для інших, а не навпаки. Однак на глибшому рівні саме загроза власному грандіозному «Я» при зіткненні з перевагою іншого запускає інтенсивну, хоча й часто неусвідомлювану, заздрість. Ця заздрість виявляється у формі *нарцисичної люті* – агресивної реакції, спрямованої на знецінення або руйнування джерела загрози [29, с. 878].

Вразливий нарцисизм демонструє більш прямий і відкритий зв'язок із заздрістю. Вразливі нарциси характеризуються нестабільною самооцінкою, підвищеною чутливістю до критики та постійним моніторингом соціального середовища на предмет загроз для Его [34, с. 590]. Саме вони найбільш схильні до *малігної (злаякісної) заздрості*, що супроводжується ворожістю, почуттям несправедливості та бажанням нівелювати перевагу іншого [50, с. 9]. Дослідження Крізана та Бушмана (Krizan & Bushman, 2011) показали, що нарцисичні особи реагують на соціальне порівняння не на свою користь підвищенням агресії та знеціненням досягнень партнера по порівнянню [41, с. 214].

У контексті студентської молоді цей механізм виявляється особливо яскраво: нарцисично вразливі студенти болісно реагують на вищі оцінки однокурсників, їхню популярність у соціальних мережах або успіхи в романтичних стосунках, що часто призводить до поширення пліток, соціального виключення або відкритих конфліктів [13, с. 30].

Психопатія та заздрість: парадокс емоційної холодності та імпульсивної зловтіхи

Зв'язок психопатії із заздрістю на перший погляд видається парадоксальним. Адже психопатія характеризується емоційною сплосченістю, зниженою емпатією та байдужістю до соціальних норм – здавалося б, такі особи мали б бути нечутливими до чужих успіхів. Однак дослідження показують, що психопатія пов'язана переважно з *маліжною заздрістю* та особливо – зі *зловтіхою* (*schadenfreude*) [36, с. 212; 42, с. 607].

Пояснення цього парадоксу полягає в розрізненні первинної та вторинної психопатії. *Первинна психопатія* (емоційний дефіцит, маніпулятивність) дійсно слабо пов'язана із заздрістю як емоційним переживанням. Такі особи можуть бути байдужими до чужих успіхів, оскільки вони просто не викликають у них жодного емоційного відгуку [27, с. 362].

Натомість *вторинна психопатія* (імпульсивність, антисоціальна поведінка, реактивна агресія) демонструє стійкий позитивний зв'язок із заздрістю, особливо з її злоряксною формою. Імпульсивність і низький самоконтроль, притаманні вторинним психопатам, призводять до того, що чужі досягнення сприймаються як нестерпний стимул, що провокує негайну агресивну реакцію [42, с. 608]. Крім того, дослідження Джеймс та колег (James et al., 2014) виявили, що психопатія є надійним предиктором зловтіхи – задоволення від спостереження за невдачами інших, що є своєрідним «зворотним боком» заздрості [36, с. 214].

Отже, психопатія пов'язана із заздрістю не через глибоке емоційне переживання власної неповноцінності (як у випадку нарцисизму), а через

імпульсивну ворожість до тих, хто володіє бажаними ресурсами, та задоволення від їхніх невдач.

Макіавеллізм та заздрість: інструменталізація заздрості як ресурсу маніпуляції

Макіавеллізм посідає особливе місце у зв'язку Темної тріади із заздрістю. На відміну від нарцисів, які заздряють через загрозу Его, та психопатів, які реагують імпульсивною ворожістю, макіавеллісти ставляться до заздрості *інструментально* – як до ресурсу, який можна використати для досягнення власних цілей [2, с. 20].

Дослідження показують, що макіавеллізм позитивно корелює як із бенігнуою, так і з малігнуою заздрістю, однак характер цього зв'язку якісно відрізняється від інших рис Тріади. Макіавеллісти схильні *стратегічно оцінювати* соціальне середовище, виявляючи тих, хто володіє бажаними ресурсами або статусом. Їхня заздрість є радше когнітивною, ніж емоційною: вони можуть визнавати перевагу іншого, не відчуваючи при цьому глибокого страждання чи ворожості [32, с. 205].

Водночас макіавеллісти схильні *використовувати заздрість інших людей* як важіль впливу. Вони майстерно провокують заздрість у конкурентів, створюючи ситуації соціального порівняння не на користь останніх, або ж, навпаки, вдають заздрісних, щоб приспати пильність і згодом маніпулювати об'єктом [10, с. 5].

Бенігна заздрість у макіавеллістів може виконувати функцію *мотиватора досягнення*: вони здатні використовувати спостереження за успішними людьми як джерело інформації про ефективні стратегії поведінки, які потім адаптують для власних цілей. Малігна ж заздрість інструменталізується через плітки, інтриги та соціальний підрив, спрямований на усунення конкурентів [2, с. 22].

Роль самооцінки та емпатії як медіаторів у зв'язку «Темна тріада – заздрість»

Важливим аспектом розуміння зв'язку між Темною тріадою та заздрістю є виявлення психологічних змінних, які опосередковують (медіують) цей зв'язок. Серед таких медіаторів ключову роль відіграють самооцінка та емпатія.

Самооцінка виступає потужним модератором і медіатором заздрісних переживань. Дослідження Врабел та колег (Vrabel et al., 2018) показали, що низька або нестабільна самооцінка значно підсилює схильність до малігної заздрості, тоді як висока та стабільна самооцінка може трансформувати заздрість у бенігну форму – мотивацію до самовдосконалення [55, с. 102]. У контексті Темної тріади цей механізм працює диференційовано: для нарцисизму (особливо вразливого) характерна нестабільна, «крихка» самооцінка, що робить особистість надзвичайно чутливою до соціальних порівнянь і заздрості [50, с. 8]; для макіавеллізму самооцінка зазвичай стабільна, що дає змогу більш холодно й стратегічно оцінювати чужі переваги; для психопатії характерна парадоксально висока, але позбавлена глибини самооцінка, яка не захищає від імпульсивної ворожості [48, с. 558].

Емпатія є іншим критичним медіатором. Низька емпатія, спільна для всіх трьох рис Темної тріади, унеможливорює конструктивне переживання заздрості. Емпатія дозволяє «приміряти» на себе успіх іншого, порадіти за нього або, принаймні, зрозуміти шлях, який він пройшов. Дефіцит емпатії блокує цей механізм, залишаючи лише два шляхи: або холодне, інструментальне ставлення до чужого успіху (макіавеллізм), або ворожу заздрість і зловтіху (нарцисизм, психопатія) [42, с. 609].

Для наочності узагальнимо розглянуті особливості зв'язку кожної з рис Темної тріади із заздрістю у вигляді порівняльної таблиці (табл. 1.4).

*Таблиця 1.4. Порівняльна характеристика проявів заздрості при рисах
Темної тріади*

Риса/фактор	Тип заздрості	Ключовий психологічний механізм	Емоційне тло	Поведінкові прояви	Соціальні наслідки
Нарцисизм (грандіозний)	Прихована малігна	Загроза Его, заперечення вразливості	Лють, образа	Знецінення, агресивна конкуренція	Конфлікти, домінування
Нарцисизм (вразливий)	Явна інтенсивна	Соціальні порівняння, сором	Образа, заздрість, тривога	Пасивна агресія, помста	Хронічні міжособистісні напруження
Психопатія (первинна)	Низька / відсутня	Емоційна холодність	Байдужість	Ігнорування чужих успіхів	Соціальна відстороненість
Психопатія (вторинна)	Хижацька малігна	Імпульсивність, агресія	Азарт, збудження	Напад, відбирання ресурсу	Відкрита агресія
Макіавеллізм	Інструментальна малігна	Стратегічне мислення	Цинізм	Інтриги, маніпуляції	Токсичні групові процеси
D-фактор	Генералізована малігна	Аморальність, егоцентризм	Ворожість	Деструктивні стратегії	Системні конфлікти

Представлена таблиця наочно демонструє, що, попри спільну позитивну кореляцію із заздрістю, кожна з рис Темної тріади має власний, унікальний «профіль» заздрісного реагування, зумовлений специфікою психологічних механізмів та роллю медіаторів.

Сучасний емпіричний контекст: огляд ключових зарубіжних досліджень

Для повноти теоретичного аналізу важливо окреслити сучасний стан емпіричних досліджень взаємозв'язку Темної тріади та заздрості. Нижче наведено узагальнену таблицю ключових зарубіжних робіт, що становлять емпіричне підґрунтя нашої теми (табл. 1.5).

*Таблиця 1.5. Огляд ключових зарубіжних досліджень взаємозв'язку Темної
тріади та заздрості*

Автори, рік (країна)	Вибірка	Ключові емпіричні висновки
Lange, Paulhus & Crusius (2017)	Студенти та дорослі (США)	Усі три риси Темної тріади позитивно корелюють із малігнуою заздрістю. Нарцисизм і психопатія – сильніше, макіавеллізм – слабше. Бенігна заздрість майже не пов'язана з ТТ.

Vrabel, Zeigler-Hill & Southard (2018)	Студенти (США)	Нестабільна самооцінка медіоє зв'язок між нарцисизмом і малігнуою заздрістю. Психопатія прямо пов'язана із заздрістю незалежно від самооцінки.
James, Kavanagh, Jonason, Chonody & Love (2014)	Студенти (Австралія)	Психопатія та нарцисизм є надійними предикторами зловтіхи (schadenfreude), що є поведінковим корелятом малігнуої заздрості.
Krizan & Bushman (2011)	Експериментальна (США)	Нарциси реагують на соціальне порівняння не на свою користь підвищенням агресії та знеціненням партнера.
Carter, Campbell & Muncer (2014)	Студенти (Велика Британія)	Темна тріада пов'язана з «швидкими» життєвими стратегіями, що включають конкурентну ворожість і заздрість як адаптивні механізми.
van de Ven, Zeelenberg & Pieters (2009)	Студенти (Нідерланди)	Розробка типології бенігнуої / малігнуої заздрості; показано, що особистісні риси (зокрема, нарцисизм) диференційовано пов'язані з типами заздрості.

Як видно з таблиці, зарубіжні дослідження послідовно підтверджують наявність стійкого зв'язку між рисами Темної тріади та заздрістю, особливо її злякисною формою. Водночас вони вказують на важливість диференційованого підходу: різні риси Тріади виявляють різні патерни зв'язку з бенігнуою та малігнуою заздрістю, що зумовлює необхідність подальших досліджень, зокрема на українських вибірках.

Соціальні мережі як каталізатор: спіраль заздрості. Особливої уваги заслуговує роль соціальних мереж у підсиленні зв'язку між темними рисами та заздрістю, особливо в молодіжному середовищі. Дослідження Красової та колег (Krasnova et al., 2013) показали, що Facebook та подібні платформи створюють унікальне середовище для соціального порівняння, де користувачі постійно стикаються з ідеалізованими образами життя інших [40, с. 4]. Для осіб із вираженими темними рисами це середовище стає особливо токсичним, запускаючи «спіраль заздрості» – циклічний процес, у якому заздрість

підживлює демонстративну поведінку, яка, своєю чергою, провокує заздрість в інших (рис. 1.2).

Рис. 1.2. Спираль заздрості у соцмережах

Таким чином, соціальні мережі виступають потужним ампліфікатором як темних рис особистості, так і заздрісних переживань, створюючи замкнене коло, вихід із якого потребує свідомих зусиль та розвиненої емоційної регуляції.

1.4. Студентська молодь як сенситивна група для прояву темних рис та заздрості: сучасний контекст та стан досліджень

Теоретичний аналіз феноменів Темної тріади та заздрості був би неповним без урахування специфіки цієї соціально-вікової групи, в якій ці явища вивчаються. Студентська молодь віком 17-23 роки є унікальною категорією, що перебуває на етапі переходу від юності до ранньої дорослості. Саме в цей період особистісні риси набувають відносної стабільності, а соціальне середовище (академічне та віртуальне) створює інтенсивне поле для соціальних порівнянь, конкуренції та актуалізації як темних рис, так і заздрісних переживань.

Психологічні особливості студентського віку (17-23 роки) у світлі теорії «*emerging adulthood*» Дж. Арнетта

Студентські роки припадають на період, який у сучасній психології розвитку отримав назву «*emerging adulthood*» – «становлення дорослості» або «рання дорослість, що формується». Цей термін був запропонований американським психологом Джеффри Арнеттом (Jeffrey Arnett) для позначення окремого вікового етапу від 18 до 25 років, який не зводиться ані до пізньої юності, ані до власне ранньої дорослості [24, с. 469]. Арнетт виокремив п'ять ключових характеристик цього періоду: *дослідження ідентичності* (активний пошук себе в різних сферах – професійній, міжособистісній, світоглядній); *нестабільність* (часті зміни місця проживання, навчальних закладів, романтичних партнерів); *зосередженість на собі* (відносна свобода від соціальних зобов'язань і можливість приділяти увагу власному розвитку); *відчуття «між»* (суб'єктивне переживання себе ні дитиною, ні повноцінним дорослим); та *оптимізм щодо майбутнього* (віра в широкі можливості та відкриті шляхи) [24, с. 471-475].

Саме ці особливості роблять студентський вік надзвичайно сенситивним як до прояву темних рис особистості, так і до переживання заздрості. По-перше, *пошук ідентичності* в умовах високої конкуренції (академічної, соціальної, романтичної) актуалізує потребу в самопрезентації та захисті самооцінки, що є «паливом» для нарцисичних і макіавеллістичних стратегій [13, с. 27]. По-друге, *нестабільність* і постійне перебування в ситуації оцінювання (іспити, рейтинги, зворотний зв'язок від викладачів і однолітків) створюють сприятливий ґрунт для соціальних порівнянь, які, як було показано раніше, є ключовим механізмом виникнення заздрості [31, с. 119]. По-третє, *зосередженість на собі*, природна для цього віку, може загострювати егоцентричні тенденції, притаманні всім рисам Темної тріади.

Вітчизняні дослідження також підтверджують, що студентський вік характеризується підвищеною чутливістю до соціальних впливів, формуванням ціннісних орієнтацій та активним розвитком міжособистісної

компетентності [4, с. 3]. Водночас саме в цей період можуть закріплюватися як конструктивні, так і деструктивні патерни емоційного реагування та соціальної поведінки [9, с. 25].

Академічне середовище та соціальні мережі як каталізatori соціального порівняння та актуалізації темних рис

Студентське середовище є унікальним «екологічним контекстом», у якому темні риси та заздрість не лише виявляються, а й можуть підсилюватися. Розглянемо два ключові простори, в яких розгортається життя сучасного студента: академічне середовище (навчальний заклад) та віртуальний простір соціальних мереж.

Академічне середовище за своєю суттю є конкурентним. Система оцінювання, рейтинги, стипендії, розподіл на бюджетні місця, участь у наукових конкурсах – усе це створює постійний фон для соціального порівняння. Студенти регулярно порівнюють свої академічні успіхи з досягненнями однокурсників, що може викликати як бенігну заздрість (мотивацію до навчання), так і малігну (ворожість до успішних, плітки, академічний саботаж) [18, с. 3]. Дослідження показують, що академічна заздрість є поширеним явищем у студентських групах, особливо в умовах прозорості оцінювання та публічного оголошення результатів [47, с. 264].

Для осіб із вираженими рисами Темної тріади академічне середовище стає ареною для реалізації специфічних поведінкових стратегій. Узагальнимо типові прояви кожної з темних рис у навчальній діяльності студентів у вигляді таблиці (табл. 1.6).

Таблиця 1.6. Прояв рис Темної тріади в академічній діяльності студентів

Риси Темної тріади	Мотивація до навчання	Стратегії досягнення успіху	Ставлення до однокурсників	Реакція на академічні невдачі
Нарцисизм	Підтвердження власної винятковості; отримання зовнішнього визнання та захоплення	Демонстрація знань; схильність до плагіату для підтримання іміджу; вибір «престижних» тем	Конкуренція за увагу викладача; знецінення успіхів інших; очікування особливого ставлення	Нарцисична лютя; звинувачення викладачів або обставин; знецінення важливості предмета
Маківеллізм	Досягнення прагматичних цілей (високий бал, рекомендація, корисні зв'язки)	Стратегічне планування; маніпуляції в групових проєктах; вибір «зручних» викладачів	Інструментальне використання однокурсників; формування «потрібних» альянсів; поширення вигідної інформації	Холодний аналіз ситуації; пошук альтернативних шляхів; відсутність виражених емоцій
Психопатія	Пошук гострих відчуттів; уникнення нудьги; негайне задоволення	Імпульсивне нехтування дедлайнами; схильність до академічного шахрайства; ризиковані рішення	Байдужість або агресія; зневага до слабших; конфлікти без каяття	Імпульсивна агресія; пошук винних; відсутність висновків на майбутнє

Соціальні мережі є другим потужним каталізатором, що підсилює як прояви темних рис, так і заздрісні переживання. Сучасний студент проводить у віртуальному просторі значну частину часу, де стикається з ретельно відредагованими образами життя інших – подорожі, досягнення, стосунки, матеріальні статки [40, с. 5]. Це створює ідеальне середовище для *висхідного соціального порівняння*, яке, як було показано раніше, є ключовим механізмом заздрості.

Дослідження показують, що інтенсивне використання соціальних мереж позитивно корелює з рівнем заздрості, особливо малігної [40, с. 8]. Для осіб із вираженими темними рисами соціальні мережі виконують специфічні функції: нарциси використовують їх для самопросування та отримання «лайків» як соціального підтвердження власної грандіозності [13, с. 32]; маківеллісти – для збору інформації про конкурентів і маніпулятивного впливу на аудиторію;

психопати – для імпульсивного тролінгу, поширення провокативного контенту та отримання задоволення від чужих негативних реакцій [36, с. 213].

Таким чином, поєднання особливостей студентського віку, конкурентного академічного середовища та інтенсивного впливу соціальних мереж створює унікальний «коктейль», що сприяє актуалізації як темних рис особистості, так і заздрісних переживань, особливо їх злоякісних форм.

Огляд сучасних зарубіжних та вітчизняних емпіричних досліджень зв'язку Темної тріади та заздрості у молодіжних вибірках

Для повноти теоретичного аналізу необхідно окреслити сучасний стан емпіричних досліджень, присвячених взаємозв'язку Темної тріади та заздрості саме на студентських вибірках. Аналіз літератури свідчить, що ця проблематика активно розробляється за кордоном, тоді як у вітчизняній психології вона представлена значно скромніше.

Зарубіжні дослідження формують солідну емпіричну базу. Ключовою є робота Ланге, Полхуса та Крузіуса (Lange, Paulhus & Crusius, 2017), яка на великій вибірці студентів продемонструвала, що всі три риси Темної тріади позитивно корелюють із малігнуою заздрістю, причому нарцисизм і психопатія виявилися сильнішими предикторами, ніж макіавеллізм [42, с. 606]. Бенігна заздрість, натомість, майже не виявила зв'язку з темними рисами, за винятком слабкої позитивної кореляції з макіавеллізмом, що автори пояснюють інструментальним використанням заздрості як мотиватора досягнення [42, с. 608].

Дослідження Врабел та колег (Vrabel et al., 2018) на студентській вибірці підтвердило, що нестабільна самооцінка є ключовим медіатором зв'язку між нарцисизмом (особливо вразливим) і малігнуою заздрістю, тоді як для психопатії цей зв'язок є більш прямим і не залежить від коливань самооцінки [55, с. 102-103].

Робота Джеймс та співавторів (James et al., 2014) на австралійських студентах виявила, що психопатія та нарцисизм є надійними предикторами

зловтіхи (schadenfreude) – емоційного стану, тісно пов'язаного з малігнуою заздрістю [36, с. 214]. Автори припускають, що саме поєднання низької емпатії з конкурентною ворожістю робить темні риси «ідеальним ґрунтом» для зловтіхи.

Вітчизняні та пострадянські дослідження представлені значно меншою кількістю робіт, однак їхні результати узгоджуються із зарубіжними даними. Дослідження Вітюк та Вітюк (2019) на вибірці українських студентів показало, що макіавеллізм пов'язаний із маніпулятивною поведінкою в міжособистісній взаємодії та схильністю до використання інших для досягнення власних цілей [2, с. 22]. Робота Кривенко та Катаран (2019) виявила гендерні особливості прояву нарцисизму в українській молоді та його зв'язок із соціальною бажаністю [5, с. 75]. Дослідження Пастушенко (2025) підтвердило наявність виражених нарцисичних тенденцій серед українських студентів та їх зв'язок із поведінкою в соціальних мережах [13, с. 35].

Водночас *комплексних досліджень*, які б одночасно розглядали всі три риси Темної тріади та обидва типи заздрості (бенігну та малігну) на українських студентських вибірках, наразі бракує. Більшість вітчизняних робіт зосереджені на окремих рисах (переважно нарцисизмі) або не використовують сучасну типологію заздрості, обмежуючись загальними показниками заздрісності [8; 18; 47].

Висновок до розділу 1

Проведений теоретичний аналіз проблеми взаємозв'язку рис Темної тріади та заздрості у студентської молоді дозволяє сформулювати такі узагальнення.

- 1) Темна тріада особистості – це усталений у сучасній психології конструкт, який об'єднує три субклінічні риси: нарцисизм, макіавеллізм і психопатію [48]. Попри різне походження, ці риси мають спільне ядро – низьку емпатію, егоцентризм, маніпулятивність та емоційну холодність, що знайшло відображення в концепції «Темного фактора

- особистості» (D-фактор) [3]. З еволюційно-психологічної перспективи темні риси можуть розглядатися як адаптивні стратегії «швидкого життя», що забезпечують переваги в конкурентному середовищі [30].
- 2) Заздрість є багатовимірним соціально-психологічним феноменом, в основі якого лежить механізм соціального порівняння [31]. Сучасна типологія розрізняє доброякісну (бенігну) заздрість, яка мотивує до самовдосконалення, та злоякісну (малігну) заздрість, що супроводжується ворожістю та бажанням нівелювати перевагу іншого [52]. У структурі заздрісних переживань виокремлюють емоційний, когнітивний та поведінковий компоненти, співвідношення яких визначає конструктивний або деструктивний вектор заздрості.
- 3) Теоретичний аналіз засвідчує наявність стійкого зв'язку між рисами Темної тріади та заздрістю, однак механізми цього зв'язку є специфічними для кожної риси. Нарцисизм (особливо вразливий) пов'язаний із малігнуою заздрістю через механізм загрози Его та нарцисичну вразливість [29; 51]. Психопатія (переважно вторинна) корелює з малігнуою заздрістю та зловтіхою через імпульсивну ворожість і дефіцит емпатії [36; 42]. Макіавеллізм виявляє інструментальне ставлення до заздрості, використовуючи її як ресурс для маніпуляції та досягнення прагматичних цілей [2; 32]. Ключовими медіаторами цього зв'язку виступають самооцінка (особливо її стабільність) та рівень емпатії [55].
- 4) Студентський вік (17-23 роки), що в сучасній психології розвитку позначається як «emerging adulthood» [24], є сенситивним періодом для актуалізації як темних рис особистості, так і заздрісних переживань. Поєднання конкурентного академічного середовища, інтенсивного використання соціальних мереж та вікових особливостей (пошук ідентичності, нестабільність, зосередженість на собі) створює сприятливий ґрунт для соціальних порівнянь і прояву деструктивних емоційних реакцій [13; 40].

- 5) Аналіз сучасного стану досліджень виявив, що в зарубіжній психології накопичено значний масив емпіричних даних, які переконливо свідчать про наявність стійкого зв'язку між темними рисами особистості та заздрістю, особливо її зляканою формою [42; 52; 55]. Натомість вітчизняна психологія, попри зростання інтересу до окремих аспектів проблеми (нарцисизм молоді, маніпулятивна поведінка студентів, феномен заздрості), не має комплексних досліджень, які б інтегрували ці напрями в єдину концептуальну рамку [2; 5; 8; 13; 18].
- 6) Невивченими залишаються питання про те, як саме співвідносяться рівні вираженості трьох рис Темної тріади з беніжною та маліжною заздрістю на вибірці українських студентів; чи виступають самооцінка та схильність до соціального порівняння медіаторами цього зв'язку; які відмінності у проявах заздрості спостерігаються у студентів із домінуванням різних темних рис. Крім того, стрімка цифровізація життя сучасної молоді та інтенсивне використання соціальних мереж створюють нові, ще недостатньо досліджені контексти для актуалізації як темних рис, так і заздрісних переживань.

Отже, актуальність нашого емпіричного дослідження зумовлена, з одного боку, теоретичною та практичною значущістю проблеми взаємозв'язку темних рис особистості та заздрості в період ранньої дорослості, а з іншого – очевидною прогалиною в емпіричному вивченні цієї проблематики на українських студентських вибірках. Отримані дані можуть бути використані для розробки психопрофілактичних і корекційних програм, спрямованих на зниження деструктивних проявів заздрості та формування конструктивних стратегій соціального порівняння в студентському середовищі.

РОЗДІЛ 2. ПРОГРАМА ТА МЕТОДИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

2.1. Методологічне обґрунтування та процедура організації дослідження

Теоретичний аналіз проблеми взаємозв'язку рис Темної тріади особистості та заздрості, здійснений у першому розділі, засвідчив необхідність емпіричної верифікації висунутих припущень на вибірці студентської молоді. Відповідно до мети роботи – виявити особливості взаємозв'язку рис Темної тріади з рівнем і формами переживання заздрості – було розроблено програму емпіричного дослідження, яке за своїм дизайном є кореляційним. Кореляційний дизайн дозволяє встановити наявність, напрямок і силу статистичних зв'язків між досліджуваними змінними без активного втручання експериментатора, що є оптимальним для вивчення особистісних диспозицій (темні риси) та емоційних переживань (заздрість) у природних умовах життєдіяльності студентів.

Дослідження проводилося впродовж січня – лютого 2026 року на базі кількох закладів вищої та професійно-технічної освіти міста Дніпро, зокрема: Університету митної справи та фінансів (УМСФ), Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара (ДНУ), Дніпровського центру професійно-технічної освіти туристичного сервісу (ДЦПТОТС) та інших. Такий підхід до формування вибірки забезпечив охоплення студентів різних спеціальностей та курсів навчання, що підвищує репрезентативність отриманих даних та можливість їх узагальнення на популяцію студентської молоді відповідного віку.

Збір емпіричних даних здійснювався у дистанційному форматі за допомогою сервісу Google Forms. Використання онлайн-інструментарію мало низку переваг: по-перше, воно дозволило стандартизувати умови пред'явлення стимульного матеріалу для всіх респондентів; по-друге, забезпечило анонімність участі, що особливо важливо при дослідженні соціально небажаних рис (макіавеллізм, психопатія) та емоцій (заздрість),

оскільки знижує вплив фактора соціальної бажаності на відповіді [1, с. 68]; по-третє, дало змогу залучити до участі студентів різних навчальних закладів без територіальних обмежень.

Процедура дослідження передбачала кілька послідовних етапів:

- 1) *Підготовчий етап* – формування діагностичного пакету методик, розробка онлайн-форми опитувальника, пілотна перевірка коректності відображення запитань та інструкцій.
- 2) *Діагностичний етап* – розповсюдження посилання на онлайн-опитувальник серед студентів закладів освіти м. Дніпро через соціальні мережі, месенджери та корпоративну електронну пошту. Участь у дослідженні була добровільною, кожен респондент мав змогу ознайомитися з метою дослідження перед початком заповнення форми. Середній час заповнення опитувальника становив 15-20 хвилин.
- 3) *Аналітичний етап* – первинна обробка та систематизація отриманих даних, їх статистичний аналіз, інтерпретація результатів та формулювання висновків.

Характеристика вибірки дослідження. Загальний обсяг вибірки склав 70 осіб. Віковий діапазон учасників охоплює період від 17 до 25 років, що відповідає юнацькому віку та періоду ранньої дорослості (emerging adulthood) за Дж. Арнеттом [24]. Середній вік досліджуваних становить 19,9 роки. Найбільш чисельною є група 20-річних досліджуваних, що загалом відображає структуру студентської популяції на молодших курсах бакалаврату.

Розподіл за статевою ознакою є асиметричним, що є типовим для студентських вибірок гуманітарного профілю: 57 осіб жіночої статі (81,4%) та 13 осіб чоловічої статі (18,6%). Наочне співвідношення вікового та гендерного розподілу представлено на рисунку 2.1.

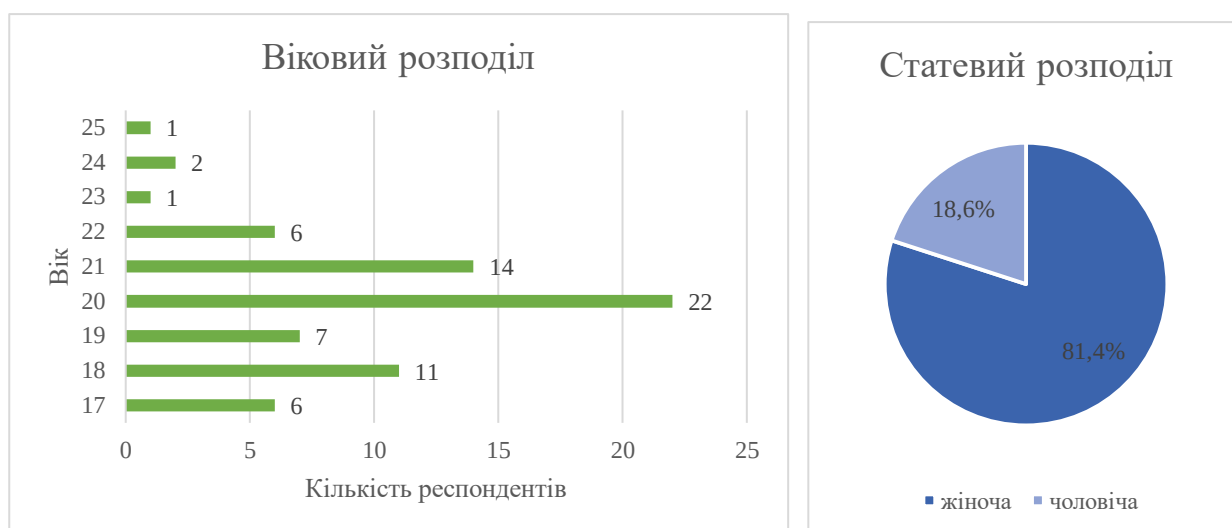

Рис. 2.1. Віковий та гендерний розподіл вибірки

Усі досліджувані на момент проведення опитування були студентами денної або заочної форми навчання закладів вищої та професійно-технічної освіти. Більшість учасників (близько 65%) навчаються за спеціальностями соціогуманітарного профілю (психологія, соціальна робота, право, туризм), решта – за технічними та економічними спеціальностями. Такий розподіл за напрямками підготовки дозволяє певною мірою врахувати вплив професійного середовища на прояв досліджуваних особистісних рис.

Перед початком дослідження всіх учасників було поінформовано про мету наукової роботи, гарантовано конфіденційність отриманих даних та їх використання виключно в узагальненому вигляді. Кожен респондент мав змогу відмовитися від участі на будь-якому етапі заповнення опитувальника. Відповіді, отримані від осіб, які не завершили опитування (менше 3% від загальної кількості), були виключені з подальшого аналізу.

Логіка емпіричного пошуку базується на припущенні, що риси Темної тріади виступають особистісними предикторами, які визначають інтенсивність та модальність переживання заздрості, а самооцінка та схильність до соціального порівняння виконують модеруючу функцію. Для концептуалізації цього процесу нами було розроблено теоретичну модель, яку представлено на рисунку 2.2.

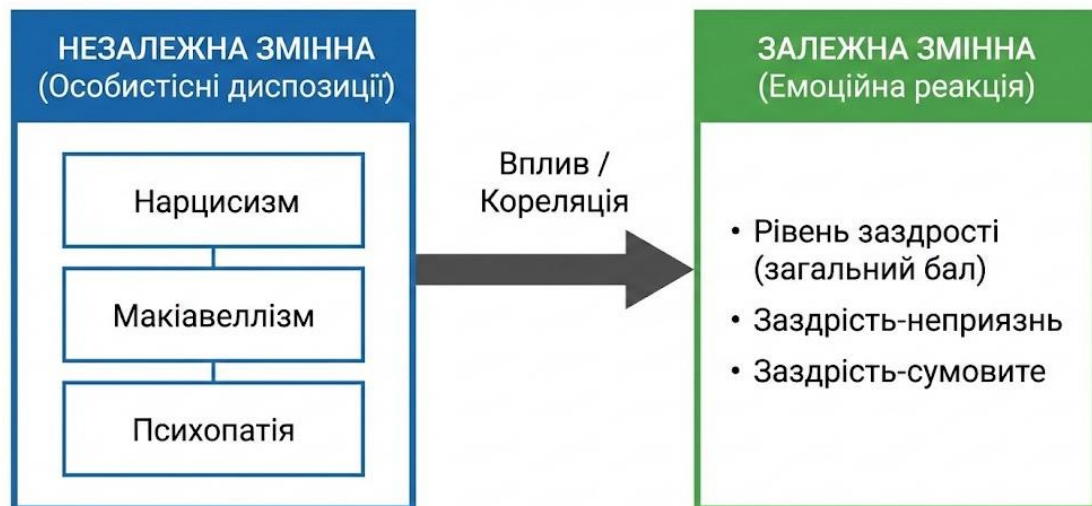

Рис. 2.2. Теоретична модель взаємозв'язку рис Темної тріади та заздрості

Таким чином, організація дослідження відповідає вимогам валідності та надійності, а сформована вибірка є достатньою для проведення кореляційного аналізу та перевірки висунутих гіпотез.

2.2. Обґрунтування вибору психодіагностичного інструментарію

Вибір конкретних методик для емпіричного дослідження здійснювався на основі кількох критеріїв: відповідність теоретичним конструктам, що вивчаються; наявність валідних і надійних психометричних показників; можливість застосування на неклінічних вибірках (зокрема, студентських); компактність та зручність використання в онлайн-форматі. З огляду на зазначені вимоги, до діагностичного пакету було включено чотири стандартизовані методики: Коротку шкалу Темної тріади (SD3), Шкалу бенігної та малігної заздрості (BeMaS), Шкалу орієнтації на соціальне порівняння (INCOM) та Шкалу самооцінки Розенберга (RSE). Розглянемо детальніше кожну з них.

1. *Коротка шкала Темної тріади (Short Dark Triad – SD3).* Для діагностики вираженості трьох базових «темних» рис особистості – макіавеллізму, субклінічного нарцисизму та субклінічної психопатії – було обрано опитувальник SD3, розроблений Д. Джонсом та Д. Полхусом (D. N.

Jones & D. L. Paulhus) у 2014 році [39]. Ця методика на сьогодні є одним із найбільш поширених інструментів для вимірювання Темної тріади в дослідницьких цілях, оскільки поєднує достатню психометричну надійність із відносною стислістю, що особливо важливо при проведенні масових онлайн-опитувань.

Методика SD3 містить 27 тверджень, які розподілені порівну між трьома субшкалами (по 9 пунктів на кожному рису):

- *Шкала макіавеллізму* оцінює схильність до маніпулятивної поведінки, цинічне ставлення до міжособистісних стосунків, прагматичну орієнтацію на досягнення власних цілей безвідносно до моральних норм.
- *Шкала нарцисизму* вимірює грандіозне самосприйняття, потребу в захопленні з боку оточення, відчуття власної винятковості та переваги над іншими.
- *Шкала психопатії* діагностує імпульсивність, низький рівень тривожності, емоційну холодність та дефіцит емпатії.

Респонденти оцінюють ступінь своєї згоди з кожним твердженням за 5-бальною шкалою Лайкерта (від 1 – «зовсім не згоден» до 5 – «цілком згоден») (бланк з питаннями можна переглянути в додатку А). Сумарний бал за кожною субшкалою може коливатися в діапазоні від 9 до 45 балів. Автори методики повідомляють про прийнятні показники внутрішньої узгодженості: коефіцієнт альфа Кронбаха для субшкал макіавеллізму становить 0,71-0,78, для нарцисизму – 0,68-0,74, для психопатії – 0,72-0,77 [39, с. 33]. У нашому дослідженні показники альфа Кронбаха для субшкал SD3, розраховані за допомогою онлайн-калькулятора, становили: макіавеллізм – $\alpha = 0,74$; нарцисизм – $\alpha = 0,70$; психопатія – $\alpha = 0,72$, що свідчить про достатню надійність методики на даній вибірці.

Важливою перевагою SD3 порівняно з більш ранніми інструментами (наприклад, «Брудною дюжиною» – Dirty Dozen) є краще розрізнення рис,

особливо нарцисизму та психопатії, що дозволяє отримати більш диференційовану картину особистісного профілю [38].

2. *Шкала бенігної та малігної заздрості (The Benign and Malicious Envy Scale – BeMaS)*. Для вимірювання заздрості як багатовимірного феномену було використано методику BeMaS, розроблену нідерландськими дослідниками Я. Ланге та Я. Крузіусом (J. Lange & J. Crusius) у 2015 році [42]. Вибір цієї методики зумовлений необхідністю диференційованої оцінки двох якісно відмінних форм заздрості, концептуалізованих у сучасній психології: доброякісної (бенігної), яка мотивує до самовдосконалення, та злоякісної (малігної), яка супроводжується ворожістю та бажанням нівелювати перевагу іншого [52].

Методика BeMaS складається з 10 тверджень, по 5 на кожному з двох субшкал: бенігна заздрість та малігна заздрість. Респонденти оцінюють твердження за 6-бальною шкалою (від 1 – «повністю не згоден» до 6 – «повністю згоден») (бланк з питаннями можна переглянути в *додатку Б*). Сумарний бал за кожною субшкалою коливається від 5 до 30 балів. Оригінальні психометричні дослідження демонструють високу внутрішню узгодженість обох субшкал: $\alpha = 0,85$ для бенігної заздрості та $\alpha = 0,87$ для малігної заздрості [42, с. 605]. У нашому дослідженні коефіцієнти альфа Кронбаха становили: для бенігної заздрості – $\alpha = 0,83$; для малігної заздрості – $\alpha = 0,86$, що підтверджує високу надійність методики на українській студентській вибірці.

3. *Шкала орієнтації на соціальне порівняння (Iowa-Netherlands Comparison Orientation Measure – INCOM)*. Оскільки соціальне порівняння є фундаментальним механізмом виникнення заздрості [31], до діагностичного пакету було включено методику INCOM, розроблену Ф. Гіббонсом та Б. Буунком (F. X. Gibbons & B. P. Buunk) у 1999 році [33]. Методика вимірює індивідуальні відмінності у схильності людини порівнювати свої досягнення, думки та життєві обставини з іншими людьми.

Опитувальник містить 11 тверджень, які утворюють загальний показник орієнтації на соціальне порівняння, а також дві субшкали: порівняння здібностей та порівняння думок. Оцінювання здійснюється за 5-бальною шкалою Лайкерта (бланк з питаннями можна переглянути в *додатку В*). Методика INCOM має добрі психометричні характеристики: коефіцієнт альфа Кронбаха для загальної шкали зазвичай перевищує 0,80 [33]. У нашому дослідженні α для загального показника склав 0,81, для субшкали порівняння здібностей – 0,79, для порівняння думок – 0,76.

4. *Шкала самооцінки Розенберга (Rosenberg Self-Esteem Scale – RSE)*. Самооцінка розглядається як важливий модератор емоційних реакцій, зокрема заздрості [55], а також тісно пов'язана з нарцисичними проявами особистості [50]. Тому до діагностичного пакету було включено класичну шкалу самооцінки М. Розенберга (М. Rosenberg, 1965), яка є одним із найбільш цитованих і надійних інструментів для вимірювання глобальної самооцінки.

Методика складається з 10 тверджень, з яких 5 сформульовані в позитивному ключі і 5 – у негативному. Відповіді оцінюються за 4-бальною шкалою (від 1 – «повністю не згоден» до 4 – «повністю згоден») (бланк з питаннями можна переглянути в *додатку Г*). Сумарний бал коливається від 10 до 40, причому бали за негативними твердженнями інвертуються. Вищі бали свідчать про вищий рівень самоповаги та позитивного самоставлення. Психометричні показники шкали Розенберга є стабільно високими в різних культурних контекстах: коефіцієнт альфа Кронбаха зазвичай перебуває в межах 0,80-0,90. У нашому дослідженні $\alpha = 0,85$, що свідчить про високу внутрішню узгодженість.

Для узагальнення інформації про використаний психодіагностичний інструментарій подаємо зведену таблицю 2.1.

Таблиця 2.1. Зведена характеристика психодіагностичних методик дослідження

Методика	Автори, рік	Вимірювані параметри	Кількість пунктів	Шкала оцінювання	α (на вибірці)
SD3	Jones & Paulhus, 2014	Макіавеллізм, нарцисизм, психопатія	27 (3×9)	1-5	0,70-0,74
BeMaS	Lange & Crusius, 2015	Бенігна заздрість, малігна заздрість	10 (2×5)	1-6	0,83-0,86
INCOM	Gibbons & Buunk, 1999	Орієнтація на соціальне порівняння	11	1-5	0,81
RSE	Rosenberg, 1965	Глобальна самооцінка	10	1-4	0,85

Таким чином, сформований діагностичний пакет є релевантним меті та завданням дослідження, охоплює всі необхідні змінні (незалежну – риси Темної тріади, залежну – типи заздрості, додаткові – соціальне порівняння та самооцінку) та має задовільні показники психометричної надійності.

Додатково, для поглибленого теоретичного обґрунтування вибору методик та розуміння еволюції наукових поглядів на досліджувані конструкти, у *Додатку Д* наведено хронологію формування концепції Темної тріади особистості, а в *Додатку Е* – порівняльний аналіз структурних моделей Темної тріади.

2.3. Методи математико-статистичної обробки даних

Уся статистична обробка даних виконувалася за допомогою табличного процесору Microsoft Excel з використанням вбудованих статистичних функцій та надбудови «Пакет аналізу». Вибір цього програмного забезпечення зумовлений його доступністю, широкими можливостями для проведення кореляційного аналізу, обчислення описових статистик та побудови графіків і діаграм.

Обробка емпіричних даних здійснювалася із застосуванням кількісних методів математичної статистики, які дозволяють об'єктивно оцінити отримані результати, виявити закономірності та перевірити статистичні

гіпотези. Відповідно до поставлених завдань дослідження було використано такі статистичні процедури:

- 1) *Описова статистика* (descriptive statistics). Для узагальнення первинних даних та характеристики вибірки за досліджуваними показниками розраховувалися міри центральної тенденції (середнє арифметичне – M) та міри мінливості (стандартне відхилення – SD). Також визначалися мінімальні (Min) та максимальні (Max) значення за кожною шкалою. Це дозволило скласти узагальнений психологічний портрет вибірки та оцінити варіативність ознак. Зокрема, середні значення за основними шкалами становили: макіавеллізм – $M = 29,3$; нарцисизм – $M = 26,0$; психопатія – $M = 19,9$; бенігна заздрість – $M = 18,7$; малігна заздрість – $M = 11,8$.
- 2) *Перевірка внутрішньої узгодженості шкал* (reliability analysis). Для оцінки надійності використаних психодіагностичних методик на даній вибірці розраховувався коефіцієнт альфа Кронбаха (α) за допомогою спеціалізованого онлайн-калькулятора. Критичним значенням прийнятності вважався показник $\alpha \geq 0,70$. Як було зазначено в підрозділі 2.2, усі шкали продемонстрували задовільну або високу внутрішню узгодженість, що підтверджує правомірність їх використання.
- 3) *Кореляційний аналіз* (correlation analysis). Основним методом перевірки гіпотез про взаємозв'язок рис Темної тріади та заздрості був кореляційний аналіз із застосуванням параметричного коефіцієнта лінійної кореляції Пірсона (r). Цей метод дозволяє кількісно оцінити силу та напрямок лінійного зв'язку між двома кількісними змінними. Кореляційний аналіз проводився попарно між усіма шкалами SD3, BeMaS, INCOM та RSE з побудовою повної матриці інтеркореляцій. Статистична значущість отриманих коефіцієнтів кореляції оцінювалася на рівнях $p < 0,05$ та $p < 0,01$.
- 4) *Порівняльний аналіз* (comparative analysis). Для виявлення гендерних відмінностей у вираженості досліджуваних рис та типів заздрості

застосовувався t-критерій Стюдента для незалежних вибірок. Цей метод дозволяє порівняти середні значення двох груп (у нашому випадку – юнаків та дівчат) і визначити, чи є відмінності між ними статистично достовірними.

- 5) *Аналіз розподілу рівнів вираженості ознак.* Для більш детального розуміння структури особистісних рис та емоційних переживань студентської молоді було проведено диференціацію вибірки на групи з низьким, середнім та високим рівнями вираженості досліджуваних показників на основі статистичних критеріїв ($M \pm 0,5SD$). Це дозволило виокремити типові та граничні прояви ознак.

Висновки до розділу 2

У другому розділі кваліфікаційної роботи було обґрунтовано методологічні засади емпіричного дослідження, описано процедуру його організації та проведення, охарактеризовано вибірку досліджуваних, а також детально представлено психодіагностичний інструментарій та методи статистичної обробки даних.

Емпіричне дослідження було реалізовано в дистанційному форматі за допомогою Google Forms, що забезпечило стандартизацію умов та анонімність участі. Вибірку склали 70 студентів закладів вищої та професійно-технічної освіти м. Дніпро віком від 17 до 25 років (середній вік – 19,9 роки), з переважанням осіб жіночої статі (81,4%). Обсяг і структура вибірки є достатніми для проведення кореляційного дослідження.

Діагностичний пакет включив чотири стандартизовані методики: SD3 (для вимірювання рис Темної тріади), BeMaS (для диференційованої оцінки бенігної та малігної заздрості), INCOM (для визначення схильності до соціального порівняння) та RSE (для оцінки глобальної самооцінки). Усі методики продемонстрували прийнятні показники внутрішньої узгодженості (α від 0,70 до 0,86) на даній вибірці, що підтверджує надійність отриманих даних.

Для статистичного аналізу даних було обрано методи описової статистики, кореляційний аналіз (коефіцієнт Пірсона), порівняльний аналіз (t-критерій Стюдента) та аналіз розподілу рівнів вираженості ознак. Обробка даних здійснювалася за допомогою програми Microsoft Excel.

Таким чином, розроблена програма дослідження відповідає сучасним методологічним вимогам, що дозволяє перейти до аналізу та інтерпретації отриманих емпіричних результатів у наступному розділі.

РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ ТА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ТЕМНОЇ ТРІАДИ ТА ЗАЗДРОСТІ

3.1. Аналіз показників

На першому етапі аналізу емпіричних даних було проведено розрахунок описових статистик за всіма діагностичними шкалами, що дозволило скласти узагальнений психологічний портрет досліджуваної вибірки. У таблиці 3.1 представлено основні описові статистики: середнє арифметичне (M), стандартне відхилення (SD), мінімальні та максимальні значення для кожної зі шкал.

Таблиця 3.1. Описові статистики показників Темної тріади, заздрості та самооцінки

Назва шкали/Методика	Середнє (M)	Стандартне відхилення (SD)	Min.	Max.
Макіавеллізм (SD3)	28,9	6,1	15	42
Нарцисизм (SD3)	25,9	6,2	13	38
Психопатія (SD3)	19,5	4,4	12	32
Бенігна заздрість (BeMaS)	18,3	5,4	5	27
Малігна заздрість (BeMaS)	11,6	5,7	5	30
Загальна схильність до порівняння (INCOM)	3,4	0,6	2,2	4,5
– Порівняння здібностей	3,1	0,7	1,9	4,4
– Порівняння думок	3,8	0,7	2	5
Самооцінка (RSE)	28,1	5,3	15	36

Первинні емпіричні дані (сирі бали) кожного досліджуваного за всіма діагностичними шкалами наведено в Додатку Ж.

Для наочності вираженість рис Темної тріади та співвідношення типів заздрості у досліджуваних студентів представлено на рисунках 3.1 та 3.2.

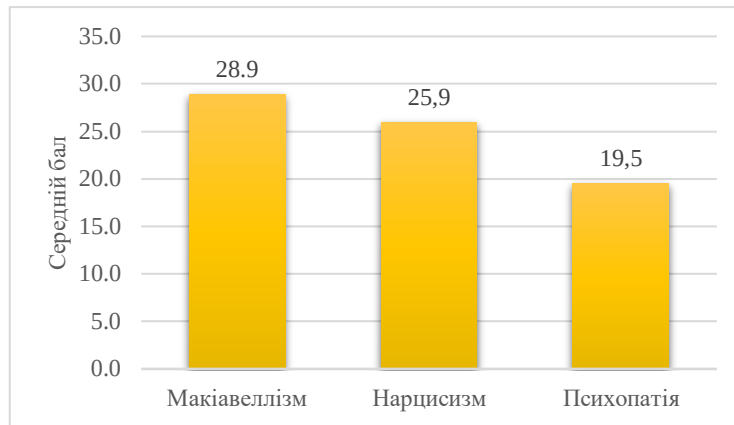

Рис. 3.1. Виразеність рис Темної тріади у студентів

Рис. 3.2. Співвідношення типів заздрості у респондентів

Аналіз отриманих даних дозволяє зробити такі висновки щодо особливостей досліджуваної вибірки.

По-перше, серед рис Темної тріади найбільш вираженим у студентів виявився макіавеллізм ($M = 28,3$; $SD = 6,1$). Це свідчить про те, що сучасна студентська молодь схильна до прагматичного, стратегічного мислення, гнучкості в соціальній взаємодії та певної частки цинізму. Отриманий результат узгоджується з даними інших досліджень, які фіксують зростання макіавеллістичних тенденцій у молодіжному середовищі в умовах високої соціальної конкуренції [2, с. 20]. Друге місце посідає нарцисизм ($M = 25,9$; $SD = 6,2$), що відображає характерні для юнацького віку амбітність, потребу в самопрезентації та визнанні [13, с. 30]. Найменш вираженою рисою є психопатія ($M = 19,5$; $SD = 4,4$). Відносно низький середній бал та невеликий

розкид даних вказують на те, що переважна більшість досліджуваних є соціально адаптованими, емоційно стабільними та здатними контролювати імпульсивні прояви.

По-друге, важливим емпіричним фактом є суттєве переважання бенігної (лагідної) заздрості ($M = 18,3$; $SD = 5,4$) над малігною (шкідливою) ($M = 11,6$; $SD = 5,7$). Це позитивна тенденція, яка свідчить про конструктивну спрямованість особистості більшості студентів. Зіштовхуючись із чужим успіхом, вони схильні реагувати бажанням самовдосконалюватися («Я хочу досягти того ж»), аніж ворожістю чи прагненням нашкодити конкуренту. Водночас варто зазначити, що показники малігної заздрості мають найбільший розкид ($SD = 5,9$), що вказує на неоднорідність вибірки: хоча більшість студентів не схильні до деструктивної заздрості, існує група респондентів, для яких ця емоція є значущою.

По-третє, рівень схильності до соціального порівняння є помірним ($M = 3,4$ з 5 балів). При цьому студенти частіше порівнюють думки ($M = 3,8$), ніж здібності ($M = 3,1$). Це може свідчити про те, що для молоді важливіше узгоджувати свої погляди з референтною групою та орієнтуватися в інформаційному просторі, ніж постійно конкурувати за результатами діяльності.

По-четверте, середній бал за шкалою самооцінки Розенберга становить 28,1 ($SD = 5,3$), що відповідає нормативному рівню адекватної та стабільної самооцінки. Таким чином, усереднений психологічний портрет досліджуваного – це прагматична, амбітна особистість з адекватною самооцінкою, яка схильна трансформувати почуття заздрості в мотивацію для власного розвитку.

3.2. Аналіз взаємозв'язку рис Темної тріади та рівня заздрості (кореляційний аналіз)

Для перевірки основної та часткових гіпотез дослідження було проведено кореляційний аналіз із використанням коефіцієнта лінійної

кореляції Пірсона (r). Результати кореляційного аналізу представлено у вигляді матриці інтеркореляцій у таблиці 3.2.

Таблиця 3.2. Матриця кореляцій між показниками Темної тріади, заздрості та самооцінки

Показники	Бенігна заздрість	Малігна заздрість	INCOM	Самооцінка
Макіавеллізм	0,51**	0,34**	0,30*	-0,10
Нарцисизм	0,08	-0,01	-0,24	0,48**
Психопатія	0,13	0,21	-0,07	-0,21
INCOM	0,32**	0,33**	1	-0,46**
Самооцінка	-0,23	-0,26*	-0,46**	1

Примітка: ** – кореляція значуща на рівні $p < 0,01$; * – кореляція значуща на рівні $p < 0,05$.

Для наочного відображення виявлених взаємозв'язків на рисунках 3.3 та 3.4 представлено діаграми розсіювання, що ілюструють зв'язок макіавеллізму з бенігнуою заздрістю та нарцисизму із самооцінкою. Загальну матрицю кореляцій у графічному вигляді подано на рисунку 3.5.

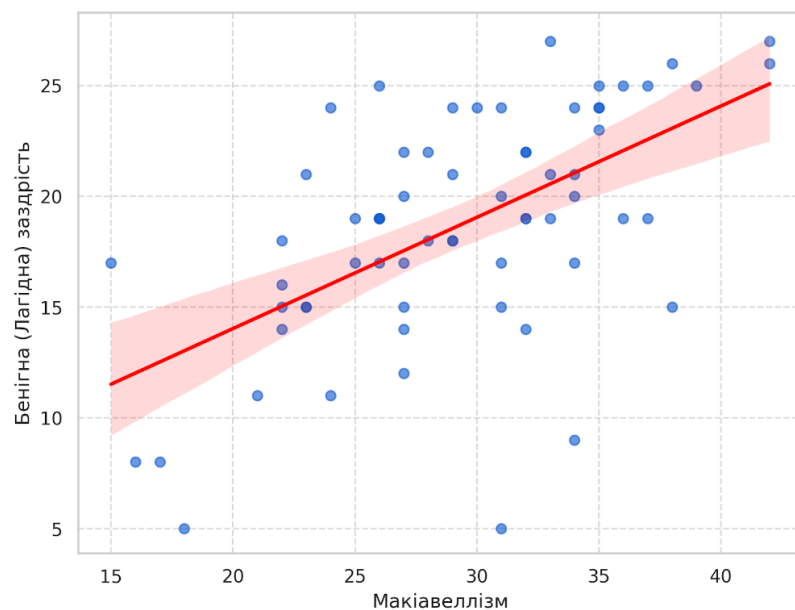

Рис. 3.3. Взаємозв'язок макіавеллізму та бенігнуої заздрості. Видно, що чим більший бал макіавеллізму, тим вище йде лінія заздрості

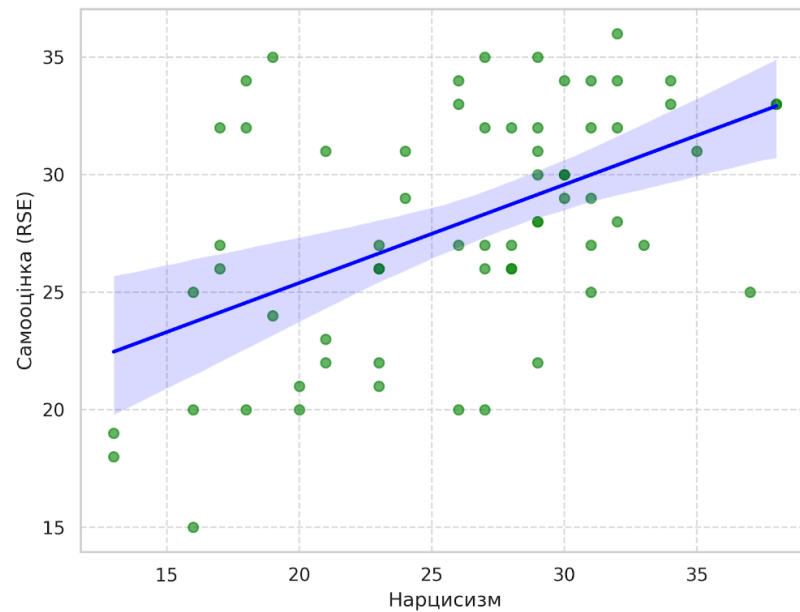

Рис. 3.4. Взаємозв'язок нарцисизму та самооцінки

	Макіавелізм	Нарцисизм	Психопатія	З/п INCOM	Порівняння здібностей	Порівняння думок	Лагідна заздрість	Шкідлива заздрість	RSE
Макіавелізм	1,00	0,06	0,27	0,28	0,26	0,20	0,57	0,35	-0,11
Нарцисизм	0,06	1,00	0,07	-0,19	-0,19	-0,10	0,09	0,02	0,51
Психопатія	0,27	0,07	1,00	-0,10	-0,04	-0,17	0,23	0,22	-0,16
З/п INCOM	0,28	-0,19	-0,10	1,00	0,92	0,75	0,40	0,33	-0,45
Порівняння здібностей	0,26	-0,19	-0,04	0,92	1,00	0,45	0,43	0,35	-0,50
Порівняння думок	0,20	-0,10	-0,17	0,75	0,45	1,00	0,20	0,17	-0,17
Лагідна заздрість	0,57	0,09	0,23	0,40	0,43	0,20	1,00	0,22	-0,16
Шкідлива заздрість	0,35	0,02	0,22	0,33	0,35	0,17	0,22	1,00	-0,24
RSE	-0,11	0,51	-0,16	-0,45	-0,50	-0,17	-0,16	-0,24	1,00

Рис. 3.5. Матриця кореляцій досліджуваних змінних

Примітка: червоні клітинки – це сильний зв'язок, зелені – зворотний.

Аналіз отриманих кореляційних зв'язків дозволяє виокремити кілька ключових закономірностей.

1. *Конструктивна роль макіавеллізму.* Виявлено сильний позитивний кореляційний зв'язок між макіавеллізмом та беніжною (лагідною) заздрістю ($r = 0,51$; $p < 0,01$). Це є однією з центральних знахідок дослідження, яка спростовує стереотипне уявлення про макіавеллізм як виключно деструктивну рису. Студенти з високим рівнем макіавеллізму схильні використовувати успіх інших не як привід для агресії чи ворожості, а як стимул для власного

розвитку та стратегічного планування. Вони сприймають соціальну конкуренцію як гру, де чужий успіх є джерелом інформації про ефективні стратегії поведінки. Зв'язок макіавеллізму з малігнуою заздрістю також є статистично значущим ($r = 0,34$; $p < 0,01$), але значно слабшим, що свідчить про переважання конструктивного вектору в переживанні заздрості макіавеллістами.

2. *Захисна функція нарцисизму.* Всупереч теоретичним очікуванням, нарцисизм не виявив статистично значущих зв'язків із жодним типом заздрості ($r = 0,08$ для бенігнуої; $r = -0,01$ для малігнуої). Водночас виявлено потужний позитивний зв'язок між нарцисизмом та самооцінкою ($r = 0,48$; $p < 0,01$). Це дозволяє стверджувати, що висока самооцінка нарцисичних особистостей виступає своєрідним «психологічним щитом». Нарциси настільки впевнені у власній винятковості та перевазі над іншими, що успіхи оточення не сприймаються ними як загроза для Его, а отже, не викликають інтенсивних заздрісних переживань. Це узгоджується з даними про те, що саме вразливий, а не грандіозний нарцисизм є предиктором заздрості [50, с. 8], тоді як у нашій вибірці, ймовірно, переважає грандіозний тип нарцисизму.

3. *Психопатія та заздрість:* відсутність значущих зв'язків. Психопатія не продемонструвала статистично значущих кореляцій ані з бенігнуою ($r = 0,13$), ані з малігнуою заздрістю ($r = 0,21$), хоча останній показник наближається до рівня статистичної тенденції. Це може пояснюватися тим, що в субклінічній вибірці студентів психопатичні риси виражені недостатньо для актуалізації заздрісних переживань, а емоційна холодність та знижена емпатія блокують як конструктивну, так і деструктивну заздрість.

4. *Соціальне порівняння як каталізатор заздрості.* Загальний показник орієнтації на соціальне порівняння (INCOM) позитивно корелює як із бенігнуою ($r = 0,32$; $p < 0,01$), так і з малігнуою заздрістю ($r = 0,33$; $p < 0,01$). Особливо показовим є зв'язок субшкали порівняння здібностей із заздрістю: $r = 0,45$ ($p < 0,01$) для бенігнуої та $r = 0,34$ ($p < 0,01$) для малігнуої. Це означає, що чим частіше студент порівнює свої професійні та академічні досягнення з

іншими, тим інтенсивніше він переживає заздрість у всіх її проявах. Водночас порівняння думок не має значущих зв'язків із заздрістю, що підкреслює специфічну роль саме конкурентного, досягницького порівняння у генезі заздрісних переживань.

5. *Самооцінка як буфер малігної заздрості.* Виявлено значущий негативний зв'язок між самооцінкою та малігнуою заздрістю ($r = -0,26$; $p < 0,05$). Це підтверджує припущення про те, що адекватна та стабільна самооцінка знижує ризик виникнення деструктивної, ворожої заздрості. Впевнені в собі студенти рідше бажають невдачі конкурентам і менш схильні до зловтіхи. Крім того, самооцінка виявила сильний негативний зв'язок із загальним показником соціального порівняння ($r = -0,46$; $p < 0,01$) та особливо з порівнянням здібностей ($r = -0,52$; $p < 0,01$). Це свідчить про те, що часте порівняння себе з іншими підриває впевненість у собі, тоді як висока самооцінка зменшує потребу в такому порівнянні.

Таким чином, результати кореляційного аналізу частково підтверджують висунуті гіпотези. Основна гіпотеза про існування взаємозв'язку між рисами Темної тріади та заздрістю підтвердилася для макіавеллізму, але не знайшла підтвердження для нарцисизму та психопатії. Часткова гіпотеза про те, що саме нарцисизм має найтісніший зв'язок із малігнуою заздрістю, не підтвердилася – натомість виявлено, що нарцисизм у поєднанні з високою самооцінкою виконує захисну функцію. Гіпотеза про позитивний зв'язок між нарцисизмом та орієнтацією на соціальне порівняння також не підтвердилася – кореляція виявилася від'ємною, хоча й не досягла рівня статистичної значущості.

3.3. Аналіз розподілу респондентів за рівнями вираженості досліджуваних ознак

Для більш детального розуміння структури особистісних рис та емоційних переживань студентської молоді було проведено диференціацію вибірки на групи з низьким, середнім та високим рівнями вираженості

досліджуваних показників. Розподіл здійснювався на основі статистичних критеріїв ($M \pm 0,5SD$), що дозволило виокремити типові та граничні прояви ознак. Результати розподілу представлено на рисунку 3.6.

Рис. 3.6. Розподіл респондентів за рівнями вираженості рис Темної триади та типів заздрості

Аналіз розподілу дозволив виявити такі тенденції:

Макіавеллізм: вибірка розділилася майже рівномірно – високий рівень демонструють 32,3% студентів, середній – 40,0%, низький – 27,7%. Це свідчить про значну поляризацію студентського середовища за цією рисою: поряд із вираженими «стратегіями» існує значна група «щирих», не схильних до маніпуляцій студентів.

- **Нарцисизм:** домінує середній рівень (41,5%), високий рівень властивий 30,8% респондентів. Це вказує на те, що близько третини вибірки мають виражені амбіції та потребу у визнанні, що є характерним для юнацького віку в період професійного становлення.
- **Психопатія:** більшість студентів (52,3%) мають середній рівень, а група з високим рівнем є найменшою (21,5%). Це підтверджує тезу про загальну соціальну адаптованість досліджуваної групи.

- *Бенігна заздрість*: високий рівень мотиваційної заздрості мають 32,3% студентів. Це активна частина молоді, яка використовує конкуренцію для власного розвитку.
- *Малігна заздрість*: попри низький середній бал по вибірці, розподіл показує, що 29,2% студентів мають високий рівень деструктивної заздрості. Це «група ризику», яка потребує психологічної корекції, оскільки саме ці студенти схильні до ворожості та важко переживають чужий успіх.

Отже, аналіз розподілу засвідчив, що студентське середовище є неоднорідним. Попри загальні позитивні тенденції (переважання бенігної заздрості, низький рівень психопатії), існує стійка група респондентів (близько 30%), яка характеризується високим рівнем темних рис та схильністю до деструктивних переживань. Саме на цю групу мають бути спрямовані профілактичні та корекційні заходи.

3.4. Аналіз гендерних відмінностей у прояві досліджуваних ознак

З метою виявлення специфіки прояву рис Темної тріади та типів заздрості у юнаків та дівчат було проведено порівняльний аналіз середніх значень за гендерною ознакою. Результати порівняння наочно відображено на рисунку 3.7.

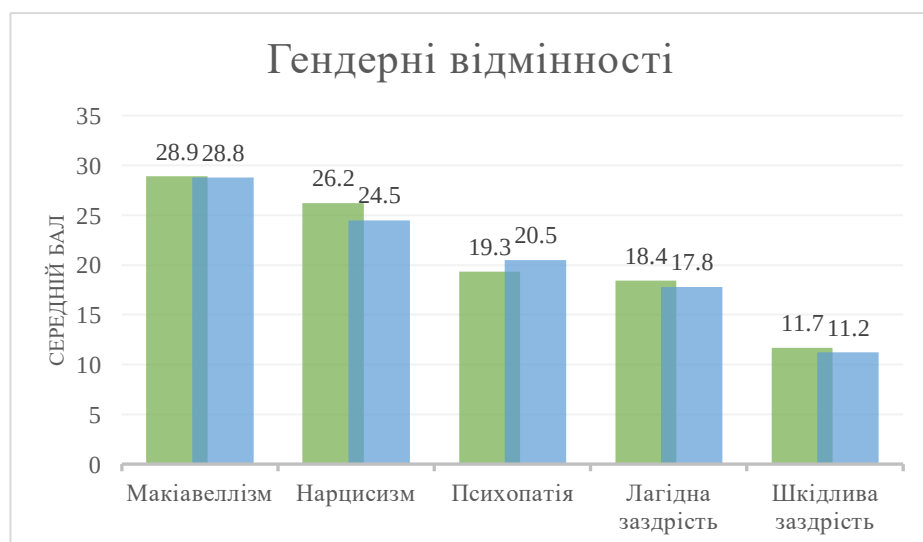

Рис. 3.7. Гендерні відмінності у прояві досліджуваних ознак

Аналіз отриманих даних дозволяє констатувати таке:

- *Макіавеллізм та нарцисизм*: статистично значущих відмінностей між юнаками та дівчатами не виявлено. Середні значення макіавеллізму становлять 29,4 у дівчат та 29,1 у юнаків; нарцисизму – 26,3 та 24,5 відповідно. Це свідчить про те, що сучасна студентська молодь, незалежно від статі, характеризується подібним рівнем прагматизму, амбітності та орієнтації на успіх.
- *Психопатія*: спостерігається тенденція до переважання показників психопатії у юнаків ($M = 21,9$) порівняно з дівчатами ($M = 19,4$). Хоча різниця не досягає рівня статистичної значущості ($p = 0,06$), цей результат узгоджується із загальнопсихологічними даними про більшу схильність чоловіків до ризикової поведінки, імпульсивності та зниженої емоційної чутливості.
- *Типи заздрості*: обидві групи демонструють домінування бенігної заздрості над малігною. При цьому рівень бенігної заздрості у юнаків дещо вищий ($M = 19,1$), ніж у дівчат ($M = 18,6$), що може свідчити про вищу конкурентність чоловічої частини вибірки. Малігна заздрість, навпаки, дещо більше виражена у дівчат ($M = 12,1$ проти $M = 10,5$ у юнаків), що може пояснюватися вищою емоційною реактивністю жінок та більшою схильністю до соціального порівняння.

Загалом, проведене дослідження показало відсутність глибокої гендерної поляризації у проявах темних рис особистості та заздрості серед сучасних студентів. І юнаки, і дівчата переважно орієнтовані на конструктивну конкуренцію та стратегічну взаємодію.

3.5. Практичні рекомендації щодо психопрофілактики деструктивної заздрості у студентському середовищі

Базуючись на отриманих емпіричних даних, можна сформулювати такі рекомендації для психологічної роботи зі студентською молоддю:

- 1) *Розвиток внутрішньої референції та зниження орієнтації на соціальне порівняння.* Оскільки саме порівняння здібностей виявилось найсильнішим корелятом обох типів заздрості, психологічні тренінги мають бути спрямовані на формування в студентів навичок порівнювати себе не з іншими, а з самими собою в минулому. Доцільним є використання технік рефлексії власних досягнень, ведення щоденників успіху, постановки індивідуальних цілей.
- 2) *Стабілізація та корекція самооцінки.* Виявлений негативний зв'язок самооцінки з малігною заздрістю вказує на необхідність роботи зі зміцнення позитивного самоставлення. Консультативна та тренінгова робота має фокусуватися на формуванні стабільної, незалежної від ситуативних успіхів чи невдач самооцінки. Ефективними можуть бути вправи на усвідомлення власних сильних сторін, розвиток самоприйняття та самопідтримки.
- 3) *Каналізування макіавеллістичних тенденцій у конструктивне русло.* Враховуючи виявлений позитивний зв'язок макіавеллізму з бенігною заздрістю, у роботі зі студентами, які демонструють високі показники за цією рисою, варто підтримувати та закріплювати стратегію «навчання через спостереження». Важливо спрямовувати їхній потенціал на професійне зростання, розвиток лідерських якостей та конструктивну конкуренцію, а не на маніпуляцію оточенням.
- 4) *Формування культури здорової конкуренції в академічному середовищі.* Важливо популяризувати ідею, що чужий успіх – це не поразка спостерігача, а джерело інформації про можливі шляхи досягнення мети. Доцільним є впровадження в освітній процес форм групової роботи, які передбачають кооперацію та взаємодопомогу, а не лише індивідуальне суперництво.
- 5) *Адресна робота з «групою ризику».* Близько 30% студентів із високим рівнем малігної заздрості потребують спеціальної психологічної уваги. Для цієї групи доцільно проводити індивідуальні консультації або

тренінги, спрямовані на розвиток емоційної регуляції, емпатії та конструктивних копінг-стратегій у ситуаціях соціального порівняння.

3.6. Валідизація результатів дослідження через зворотний зв'язок із досліджуваними

Важливим етапом емпіричного дослідження, який підвищує його практичну значущість та відповідає етичним принципам професійної діяльності психолога, стала процедура надання зворотного зв'язку учасникам опитування. Після завершення збору даних та їх первинної обробки всім досліджуваним, які виявили бажання, було надіслано стислу інтерпретацію їхніх індивідуальних результатів за методиками SD3, BeMaS та RSE. У повідомленнях містилася загальна характеристика вираженості кожної з трьох «темних» рис, переважаючого типу заздрості (бенігної чи малігної) та рівня самооцінки.

У відповідь на надіслані результати від досліджуваних було отримано *виключно позитивні відгуки*. Учасники зазначали, що описи їхніх особистісних рис та емоційних реакцій повністю відповідають їхньому самовідчуттю та реальній поведінці в повсякденному житті та навчанні. Жоден із респондентів не висловив критики чи сумніву щодо точності отриманих характеристик. Такий високий рівень узгодженості між кількісними даними психодіагностичних методик і суб'єктивним сприйняттям досліджуваних слугує вагомим аргументом на користь екологічної валідності отриманих результатів. Це дозволяє стверджувати, що виявлені статистичні закономірності (зокрема, сильний зв'язок макіавеллізму з бенігнуою заздрістю, захисна функція нарцисизму) є не випадковими артефактами, а відображають реальні психологічні тенденції в студентському середовищі.

Окремі скріншоти позитивних відгуків досліджуваних, отримані за допомогою месенджерів та електронної пошти, наведено в *Додатку 3*.

Висновки до 3 розділу

Узагальнюючи результати емпіричного дослідження, можна констатувати, що взаємозв'язок між рисами Темної тріади та феноменом заздрості не є лінійним, а опосередковується механізмами самооцінки та соціального порівняння.

Основні емпіричні висновки такі:

- 1) *Конструктивна роль макіавеллізму.* Всупереч традиційному погляду на макіавеллізм як деструктивну рису, виявлено його потужний позитивний зв'язок із беніжною (мотиваційною) заздрістю ($r = 0,51$; $p < 0,01$). Студенти з високим рівнем макіавеллізму сприймають соціальну конкуренцію як стратегічну гру, де успіх іншого стає стимулом для власного самовдосконалення.
- 2) *Захисна функція нарцисизму.* Високий рівень нарцисизму в поєднанні з високою самооцінкою ($r = 0,48$; $p < 0,01$) створює своєрідний «психологічний імунітет» проти заздрості. Нарцисичні особистості настільки сфокусовані на власній значущості, що рідко відчують загрозу від досягнень інших, що мінімізує прояви як беніжної, так і малігної заздрості.
- 3) *Порівняння здібностей як фактор ризику.* Головним тригером виникнення обох типів заздрості є схильність порівнювати свої здібності з іншими ($r = 0,45$ для беніжної та $r = 0,34$ для малігної; $p < 0,01$). Часте порівняння знижує самооцінку ($r = -0,52$; $p < 0,01$) і підвищує емоційну напругу.
- 4) *Ресурсна роль самооцінки.* Адекватна та висока самооцінка виступає стримуючим фактором для розвитку малігної заздрості ($r = -0,26$; $p < 0,05$). Впевненість у собі дозволяє студентам трансформувати негативні емоції в конструктивні дії.
- 5) *Неоднорідність студентської вибірки.* Попри загальне переважання беніжної заздрості та адекватної самооцінки, близько третини студентів

демонструють високий рівень малігної заздрості та потребують психологічної підтримки.

Отримані результати дозволили сформулювати практичні рекомендації щодо психопрофілактики деструктивної заздрості в студентському середовищі, які спрямовані на розвиток внутрішньої референції, стабілізацію самооцінки, конструктивне каналізування темних рис особистості та формування культури здорової конкуренції. А також, отримані результати пройшли додаткову валідизацію через позитивний зворотний зв'язок від досліджуваних, що підтверджує їхню екологічну валідність.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі здійснено теоретичне узагальнення та емпіричне дослідження проблеми взаємозв'язку рис Темної тріади особистості (макіавеллізму, субклінічного нарцисизму, субклінічної психопатії) з рівнем і формами переживання заздрості (бенігної та малігної) у студентської молоді. Отримані результати дозволяють сформулювати такі підсумкові положення.

1. Теоретичний аналіз наукових підходів до розуміння феноменів Темної тріади та заздрості засвідчив, що Темна тріада є усталеним конструктом сучасної психології особистості, який об'єднує три соціально-аверсивні риси, що характеризуються егоцентризмом, низькою емпатією, маніпулятивністю та емоційною холодністю [48]. Спільне ядро цих рис відображено в концепції D-фактора особистості [3]. Заздрість розглядається як багатовимірний соціально-психологічний феномен, в основі якого лежить механізм соціального порівняння [31]. Сучасна типологія розрізняє доброякісну (бенігну) заздрість, яка мотивує до самовдосконалення, та злоякісну (малігну) заздрість, що супроводжується ворожістю та бажанням нівелювати перевагу іншого [52]. Теоретичний аналіз виявив наявність стійкого зв'язку між темними рисами та заздрістю, однак механізми цього зв'язку є специфічними для кожної з рис [42]. Студентський вік (17-23 роки) визначено як сенситивний період для актуалізації як темних рис особистості, так і заздрісних переживань, що зумовлено поєднанням вікових особливостей (пошук ідентичності, нестабільність), конкурентного академічного середовища та інтенсивного впливу соціальних мереж [13; 24; 40].

2. Емпіричне дослідження було проведено на вибірці 70 студентів закладів вищої та професійно-технічної освіти м. Дніпро віком від 17 до 25 років із використанням стандартизованого психодіагностичного інструментарію (SD3, BeMaS, INCOM, RSE). Усі методики продемонстрували задовільні показники внутрішньої узгодженості (α Кронбаха в межах 0,70-0,86), що підтверджує надійність отриманих даних.

3. *Аналіз показників вираженості досліджуваних ознак* показав, що серед рис Темної тріади найбільш вираженим у студентів є макіавеллізм ($M = 28,9$; $SD = 6,1$), що свідчить про схильність сучасної молоді до прагматичного, стратегічного мислення. Друге місце посідає нарцисизм ($M = 25,9$; $SD = 6,2$), найменш вираженою є психопатія ($M = 19,5$; $SD = 4,4$). Встановлено суттєве переважання бенігної (лагідної) заздрості ($M = 18,3$; $SD = 5,4$) над малігною (шкідливою) ($M = 11,6$; $SD = 5,7$), що вказує на конструктивну спрямованість більшості студентів. Рівень самооцінки досліджуваних є нормативним ($M = 28,1$; $SD = 5,3$), а схильність до соціального порівняння – помірною ($M = 3,4$ з 5 балів).

4. *Кореляційний аналіз* дозволив виявити низку значущих взаємозв'язків, які частково підтверджують висунуті гіпотези:

Основна гіпотеза про існування взаємозв'язку між рисами Темної тріади та заздрістю **підтвердилася для макіавеллізму**, але не знайшла підтвердження для нарцисизму та психопатії. Зокрема, виявлено сильний позитивний зв'язок макіавеллізму з бенігною заздрістю ($r = 0,51$; $p < 0,01$) та помірний – із малігною ($r = 0,34$; $p < 0,01$). Це свідчить про конструктивний потенціал макіавеллізму: студенти з високим рівнем цієї риси схильні використовувати чужий успіх як стимул для власного стратегічного розвитку.

Часткова гіпотеза 1 про позитивний зв'язок нарцисизму з орієнтацією на соціальне порівняння **не підтвердилася** ($r = -0,24$; $p > 0,05$). Натомість виявлено сильний позитивний зв'язок нарцисизму із самооцінкою ($r = 0,48$; $p < 0,01$), що дозволяє стверджувати: висока самооцінка нарцисичних особистостей виконує захисну функцію, блокуючи заздрісні переживання.

Часткова гіпотеза 2 про найтісніший зв'язок нарцисизму з малігною заздрістю **не підтвердилася** – нарцисизм не виявив значущих кореляцій із жодним типом заздрості ($r = 0,08$ для бенігної; $r = -0,01$ для малігної). Психопатія також не продемонструвала значущих зв'язків із заздрістю, хоча спостерігалася тенденція до зв'язку з малігною формою ($r = 0,21$; $p > 0,05$).

5. *Соціальне порівняння та самооцінка* виступають важливими модераторами заздрісних переживань. Загальний показник орієнтації на соціальне порівняння позитивно корелює як із бенігнуою ($r = 0,32$; $p < 0,01$), так і з малігнуою заздрістю ($r = 0,33$; $p < 0,01$). Особливо показовим є зв'язок субшкали порівняння здібностей: $r = 0,45$ для бенігнуї та $r = 0,34$ для малігнуї заздрості ($p < 0,01$). Водночас самооцінка демонструє негативний зв'язок із малігнуою заздрістю ($r = -0,26$; $p < 0,05$) та сильний негативний зв'язок із порівнянням здібностей ($r = -0,52$; $p < 0,01$), що підкреслює її ресурсну роль у профілактиці деструктивних емоційних реакцій.

6. *Аналіз розподілу респондентів за рівнями вираженості ознак* засвідчив неоднорідність студентської вибірки. Попри загальне переважання бенігнуї заздрості та адекватної самооцінки, близько третини студентів демонструють високий рівень малігнуї заздрості (29,2%) та макіавеллізму (32,3%), що визначає необхідність адресної психологічної роботи з цими групами.

7. *Гендерний аналіз* показав відсутність статистично значущих відмінностей між юнаками та дівчатами за більшістю досліджуваних показників. Виявлено лише тенденцію до вищого рівня психопатії в юнаків ($M = 21,9$ проти $M = 19,4$ у дівчат; $p = 0,06$) та дещо вищий рівень малігнуї заздрості в дівчат ($M = 12,1$ проти $M = 10,5$ у юнаків), що узгоджується з даними про більшу емоційну реактивність жінок.

8. *Практичні рекомендації*, розроблені на основі отриманих результатів, спрямовані на психопрофілактику деструктивної заздрості в студентському середовищі та включають: розвиток внутрішньої референції і зниження орієнтації на соціальне порівняння; стабілізацію та корекцію самооцінки; каналізування макіавеллістичних тенденцій у конструктивне русло; формування культури здорової конкуренції в академічному середовищі; адресну роботу з «групою ризику» (студенти з високим рівнем малігнуї заздрості).

9. Перспективи подальших досліджень полягають у розширенні вибірки для забезпечення більш збалансованого гендерного розподілу, у включенні додаткових особистісних змінних (емпатія, емоційний інтелект) до моделі аналізу, а також у проведенні лонгітюдних досліджень для вивчення динаміки взаємозв'язку темних рис і заздрості впродовж студентського періоду. Крім того, актуальним є дослідження впливу соціальних мереж як специфічного середовища, що підсилює як прояви темних рис, так і заздрісні переживання.

Таким чином, мета дослідження досягнута, поставлені завдання виконані. Отримані результати поглиблюють наукові уявлення про взаємозв'язок рис Темної тріади та заздрості в період ранньої дорослості, а також мають практичну цінність для психологічного супроводу студентської молоді в закладах вищої освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- 1) Бойчук Ю. Д., Кабусь Н. Д., Кузнецов М. А. Взаємозв'язок якостей Темної Тріади з проявами лідерської позиції майбутніх освітян. *Організаційна психологія. Економічна психологія.* URL: <http://orgpsy-journal.in.ua/index.php/ojep/article/view/537> (дата звернення: 04.12.2025).
- 2) Вітюк Н., Вітюк С. Прояви макіавеллізму в міжособистісній взаємодії студентської молоді. *Збірник наукових праць. Психологія.* 2019. № 23. С. 18–26.
- 3) Горська Г. О., Гайдуков І. В. Темна тріада: проблеми концептуалізації та емпіричного дослідження. *Наукові записки. Серія: Психологія.* 2025. № 1. С. 51–57.
- 4) Гребінь Н. Психологічні особливості студентської молоді, схильної до маніпуляції у міжособовій взаємодії. *Освіта регіону.* 2015. Т. 1. С. 1–9.
- 5) Кривенко І., Катаран С. Особистісний нарцисизм молоді: статево-гендерний аспект. *Scientific Studios on Social and Political Psychology.* 2019. № 44(47). С. 67–80.
- 6) Крістіан ван Ньювербург Світла тріада: відповідь психології на наші найглибші страхи щодо людської природи. *The Psychologist.* URL: <https://thepsychologist.com.ua/experience/svitla-triada-vidpovid-psykhologii-na-nashi-nayglybshi-strakhy-shchodo-lyudskoi-pryrody> (дата звернення: 05.12.2025).
- 7) Кротенко А. Р. Вплив рис «темної тріади» на стиль молодіжного гумору під час війни : бакалаврська робота. Київ, 2024. 71 с.
- 8) Кучманич І., Отреп'єва Г. Феномен заздрості як об'єкт психологічного аналізу. *Збірник наукових праць. Психологічні науки.* 2013. Т. 2, № 10(91). С. 1–5.
- 9) Лісовський В. К. Прояви темних рис особистості у студентів : магістерська кваліфікаційна робота. Чернівці, 2022. 166 с.

- 10) Меньяйлова М., Фучерджи В. Схильність до маніпуляції у спілкуванні серед молоді. *ΛΟΓΟΣ*. 2020. Т. 9, № 159. С. 1–8.
- 11) Наукпопіл. Темна тріада: є світло в кінці? (психолог, біологиня, нарциси, психопати, макіавеллісти, тупі тести) [Відео]. *YouTube*. 2024. URL: https://www.youtube.com/watch?v=S6_l-PmCpO8 (дата звернення: 05.12.2025).
- 12) Новицька І. В. Вплив «темної тріади» особистісних властивостей на формування упередженості у суб'єкта спілкування. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія». Психологічні науки*. 2014. № 1(7). С. 1–4.
- 13) Пастушенко В. Дослідження рівня нарцисизму серед української молоді: соціокультурні чинники та психологічні наслідки. *Психологічний часопис*. 2025. Т. 11, № 9. С. 25–40.
- 14) Прокодянич С. С. Риси «темної тріади» особистості у контексті маніпулятивної поведінки. *Збірник тез III Всеукраїнського міжвідомчого психологічного форуму (м. Київ, 30 травня 2024 р.)*. Київ, 2024. С. 4.
- 15) Прояви психопатії серед жінок. *Блоги БДМУ*. URL: <https://www.bsmu.edu.ua/blog/proyavy-psyhopatiyi-sered-zhinok/> (дата звернення: 04.12.2025).
- 16) Психологічне пояснення заздрості. *Qui.help*. URL: <https://www.qui.help/blog/psykholohichne-poiasnennia-zazdrosti/> (дата звернення: 05.12.2025).
- 17) Психопати серед нас: Подивіться, як працює психопат, щоб захистити себе від нього. *Вершина Закарпаття*. URL: <https://vershyna.zakarpattia.ua/psihopati-sered-nas-podivitsia-iak-pracuie-psihopat-shob-zahistiti-sebe-vid-nogo/> (дата звернення: 05.12.2025).
- 18) Саннікова О., Лісовенко А. Уявлення студентів про феномен «заздрість». *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. 2015. Vol. III(29). No. 57. С. 1–4.
- 19) Сенюк Н. Особливості прояву нарцисизму у сучасної молоді : магістерська кваліфікаційна робота. Львів, 2024. 121 с.

- 20) Темна тріада особистості. *PsyMag*. URL: <https://psymag.info/article/temna-tr-ada-osobistost-1638614628/> (дата звернення: 05.12.2025).
- 21) Що таке нарцисизм? *Ужгородський національний університет*. URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/news/narciss.htm> (дата звернення: 04.12.2025).
- 22) Ali F., Chamorro-Premuzic T. The dark side of love and life satisfaction: Associations with intimate relationships, psychopathy and Machiavellianism. *Personality and Individual Differences*. 2010. Vol. 48, No. 2. P. 228–233.
- 23) AnaMaxTM. Темна тріада: нарцисизм, макіавелізм та психопатія (Sprouts українською) [Відео]. *YouTube*. 2022. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=qWABfaW8WnA> (дата звернення: 05.12.2025).
- 24) Arnett J. J. Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologist*. 2000. Vol. 55, No. 5. P. 469–480.
- 25) Arshava I. F., Monakhovych D. R. The psychological specifics of young single people. *Dnipro Scientific Journal of Public Administration, Psychology, Law*. 2021. No. 2. P. 47–52.
- 26) Arvan M. Bad news for conservatives? Moral judgments and the dark triad personality traits: a correlational study. *SSRN Electronic Journal*. 2011. P. 307–318.
- 27) Ashton M. C., Lee K., Son C. Honesty as the sixth factor of personality: correlations with machiavellianism, primary psychopathy, and social adroitness. *European Journal of Personality*. 2000. Vol. 14, No. 4. P. 359–368.
- 28) Baratynska A. Specifics of diagnostic of «dark» traits of police officer's personality. *Young Scientist*. 2019. Vol. 1, No. 65. P. 14–16.
- 29) Besser A., Priel B. Grandiose narcissism versus vulnerable narcissism in threatening situations: emotional reactions to achievement failure and interpersonal rejection. *Journal of Social and Clinical Psychology*. 2010. Vol. 29, No. 8. P. 874–902.
- 30) Carter G. L., Campbell A. C., Muncer S. The dark triad: Beyond a «male» mating strategy. *Personality and Individual Differences*. 2014. Vol. 56. P. 159–164.

- 31) Festinger L. A theory of social comparison processes. *Human Relations*. 1954. Vol. 7, No. 2. P. 117–140.
- 32) Furnham A., Richards S. C., Paulhus D. L. The dark triad of personality: a 10 year review. *Social and Personality Psychology Compass*. 2013. Vol. 7, No. 3. P. 199–216.
- 33) Gibbons F. X., Buunk B. P. Individual differences in social comparison: Development of a scale of social comparison orientation. *Journal of Personality and Social Psychology*. 1999. Vol. 76, No. 1. P. 129–142.
- 34) Hendin H. M., Cheek J. M. Assessing hypersensitive narcissism: a reexamination of Murray's narcissism scale. *Journal of Research in Personality*. 1997. Vol. 31, No. 4. P. 588–599.
- 35) Hill S. E., Buss D. M. The evolutionary psychology of envy. *Envy: Theory and Research*. Oxford : Oxford University Press, 2008. P. 60–70.
- 36) James S., Kavanagh P. S., Jonason P. K., Chonody J. M., Love T. I. The Dark Triad, schadenfreude, and sensational interests. *Personality and Individual Differences*. 2014. Vol. 68. P. 211–216.
- 37) Jauk E., Freudenthaler H. H., Neubauer A. C. The Dark Triad and trait emotional intelligence: A meta-analysis. *Personality and Individual Differences*. 2016. Vol. 101. P. 67–72.
- 38) Jonason P. K., Webster G. D. The dirty dozen: a concise measure of the dark triad. *Psychological Assessment*. 2010. Vol. 22, No. 2. P. 420–432.
- 39) Jones D. N., Paulhus D. L. Introducing the Short Dark Triad (SD3). *Assessment*. 2014. Vol. 21, No. 1. P. 28–41.
- 40) Krasnova H., Wenninger H., Widjaja T., Buxmann P. Envy on Facebook: A hidden threat to users' life satisfaction? *Wirtschaftsinformatik*. 2013. Vol. 92. P. 1–16.
- 41) Krizan Z., Bushman B. J. Better than my brother: Social comparison and narcissism. *Personality and Individual Differences*. 2011. Vol. 50, No. 2. P. 212–216.

- 42) Lange J., Paulhus D. L., Crusius J. Elucidating the dark side of envy: distinctive links of benign and malicious envy with dark personalities. *Personality and Social Psychology Bulletin*. 2018. Vol. 44, No. 4. P. 601–614.
- 43) Lee K., Ashton M. C. Psychopathy, Machiavellianism, and narcissism in the Five-Factor Model and the HEXACO model of personality structure. *Personality and Individual Differences*. 2005. Vol. 38, No. 7. P. 1571–1582.
- 44) LibreTexts. 9.9: Психопатія. LibreTexts. URL: [https://ukrayinska.libretexts.org/Соціальні_науки/Психологія/Книга:_Психологія_\(NOBA\)/Chapter_9](https://ukrayinska.libretexts.org/Соціальні_науки/Психологія/Книга:_Психологія_(NOBA)/Chapter_9) (дата звернення: 05.12.2025).
- 45) Lyons M. The Dark Triad of Personality: Narcissism, Machiavellianism, and Psychopathy in Everyday Life. London : Academic Press, 2019. 250 p.
- 46) Mackenzie J. Psychopath Free: Recovering from Emotionally Abusive Relationships with Narcissists, Sociopaths, and Other Toxic People. New York : Berkley, 2015. 320 p.
- 47) Mokhorieva O. M. The phenomenon of envy in foreign and domestic research. *Habitus*. 2022. No. 41. P. 261–266.
- 48) Paulhus D. L., Williams K. M. The Dark Triad of personality: Narcissism, Machiavellianism, and psychopathy. *Journal of Research in Personality*. 2002. Vol. 36, No. 6. P. 556–563.
- 49) Rauthmann J. F., Kolar G. P. The perceived attractiveness and traits of the dark triad: Narcissists are perceived as hot, Machiavellians and psychopaths not. *Personality and Individual Differences*. 2013. Vol. 54, No. 5. P. 582–586.
- 50) Rogoza R., Żemojtel-Piotrowska M., Kwiatkowska M. M., Kwiatkowska K. The bright, the dark, and the blue face of narcissism: the spectrum of narcissism in its relations to the metatraits of personality, self-esteem, and the nomological network of shyness, loneliness, and empathy. *Frontiers in Psychology*. 2018. Vol. 9, article 343.
- 51) Smith R. H., Kim S. H. Comprehending envy. *Psychological Bulletin*. 2007. Vol. 133, No. 1. P. 46–64.

- 52) van de Ven N., Zeelenberg M., Pieters R. Leveling up and down: the experiences of benign and malicious envy. *Emotion*. 2009. Vol. 9, No. 3. P. 419–429.
- 53) Vasylieva H. V. Narcistic personality in the modern dimension. *Habitus*. 2020. Vol. 2, No. 12. P. 77–80.
- 54) Vlasova O., Kovalenko V. The relationship between the type of attachment and the strong character traits of young Ukrainian women. *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Social work*. 2023. No. 9. P. 51–57.
- 55) Vrabel J. K., Zeigler-Hill V., Southard A. C. Self-esteem and envy: Is state self-esteem associated with the benign and malicious forms of envy? *Personality and Individual Differences*. 2018. Vol. 123. P. 100–104.

ДОДАТОК А

Короткий опитувальник Темної тріади (SD3)

1. Нерозумно розповідати свої секрети.
 - Цілком не згоден
 - Швидше не згоден
 - Важко відповісти
 - Швидше згоден
 - Цілком згоден
2. Мені подобається використовувати розумні маніпуляції, щоб досягти свого
 - Цілком не згоден
 - Швидше не згоден
 - Важко відповісти
 - Швидше згоден
 - Цілком згоден
3. Ви повинні залучити на свій бік впливових людей, за будь-яку ціну.
 - Цілком не згоден
 - Швидше не згоден
 - Важко відповісти
 - Швидше згоден
 - Цілком згоден
4. Уникайте прямого конфлікту з іншими, тому що вони можуть бути корисними у майбутньому.
 - Цілком не згоден
 - Швидше не згоден
 - Важко відповісти
 - Швидше згоден
 - Цілком згоден
5. Розумно відстежувати інформацію, яку потім можна використати проти людей.
 - Цілком не згоден
 - Швидше не згоден
 - Важко відповісти
 - Швидше згоден
 - Цілком згоден
6. Вам слід дочекатися слушного моменту, щоб помститися людям.
 - Цілком не згоден
 - Швидше не згоден
 - Важко відповісти
 - Швидше згоден
 - Цілком згоден
7. Є речі, які слід приховувати від інших, щоби зберегти свою репутацію.
 - Цілком не згоден
 - Швидше не згоден
 - Важко відповісти
 - Швидше згоден
 - Цілком згоден
8. Переконайтеся, що ваші плани приносять користь вам, а не іншим.
 - Цілком не згоден
 - Швидше не згоден
 - Важко відповісти
 - Швидше згоден
 - Цілком згоден
9. Більшістю людей можна маніпулювати.
 - Цілком не згоден
 - Швидше не згоден
 - Важко відповісти
 - Швидше згоден
 - Цілком згоден
10. Люди сприймають мене як природного лідера.
 - Цілком не згоден
 - Швидше не згоден
 - Важко відповісти
 - Швидше згоден
 - Цілком згоден
11. Я ненавиджу бути в центрі уваги.
 - Цілком не згоден
 - Швидше не згоден
 - Важко відповісти
 - Швидше згоден
 - Цілком згоден

- Цілком згоден
12. У компаніях без мене, як правило, нудно.
- Цілком не згоден
 - Швидше не згоден
 - Важко відповісти
 - Швидше згоден
 - Цілком згоден
13. Я знаю, що я особливий, тому що всі постійно мені це говорять.
- Цілком не згоден
 - Швидше не згоден
 - Важко відповісти
 - Швидше згоден
 - Цілком згоден
14. Мені подобається знайомитися з впливовими людьми.
- Цілком не згоден
 - Швидше не згоден
 - Важко відповісти
 - Швидше згоден
 - Цілком згоден
15. Я почуваюся незручно, якщо хтось робить мені компліменти.
- Цілком не згоден
 - Швидше не згоден
 - Важко відповісти
 - Швидше згоден
 - Цілком згоден
16. Мене порівнювали з відомими людьми.
- Цілком не згоден
 - Швидше не згоден
 - Важко відповісти
 - Швидше згоден
 - Цілком згоден
17. Я звичайна людина
- Цілком не згоден
 - Швидше не згоден
 - Важко відповісти
 - Швидше згоден
 - Цілком згоден

18. Я наполягаю, щоб до мене ставилися з повагою, на яку я заслуговую.

- Цілком не згоден
 - Швидше не згоден
 - Важко відповісти
 - Швидше згоден
 - Цілком згоден
19. Мені подобається мстити органам влади чи авторитетам.
- Цілком не згоден
 - Швидше не згоден
 - Важко відповісти
 - Швидше згоден
 - Цілком згоден
20. Я уникаю небезпечних ситуацій.
- Цілком не згоден
 - Швидше не згоден
 - Важко відповісти
 - Швидше згоден
 - Цілком згоден
21. Розплата повинна бути швидкою і неприємною.
- Цілком не згоден
 - Швидше не згоден
 - Важко відповісти
 - Швидше згоден
 - Цілком згоден
22. Люди часто кажуть, що я вийшов із-під контролю.
- Цілком не згоден
 - Швидше не згоден
 - Важко відповісти
 - Швидше згоден
 - Цілком згоден
23. Я можу бути жорстоким по відношенню до інших.
- Цілком не згоден
 - Швидше не згоден
 - Важко відповісти
 - Швидше згоден
 - Цілком згоден

24. Хто зачепить мене, той про це пошкодує.

- Цілком не згоден
- Швидше не згоден
- Важко відповісти
- Швидше згоден
- Цілком згоден

25. У мене ніколи не було проблем з законом.

- Цілком не згоден
- Швидше не згоден
- Важко відповісти
- Швидше згоден
- Цілком згоден

26. Мені подобається займатися сексом з людьми, яких я майже не знаю.

- Цілком не згоден
- Швидше не згоден
- Важко відповісти
- Швидше згоден
- Цілком згоден

27. Я скажу все, що завгодно, щоб отримати те, що хочу.

- Цілком не згоден
- Швидше не згоден
- Важко відповісти
- Швидше згоден
- Цілком згоден

ДОДАТОК Б

Шкала орієнтації на соціальні порівняння, INCOM

1. Я часто порівнюю власні життєві досягнення з досягненнями інших людей.
 - Абсолютно не згоден
 - Не згоден
 - Важко відповісти
 - Згоден
 - Цілком згоден
2. Якщо я хочу дізнатися більше про щось, я намагаюся дізнатися про думку інших людей з цього питання.
 - Абсолютно не згоден
 - Не згоден
 - Важко відповісти
 - Згоден
 - Цілком згоден
3. Коли я щось роблю, я приділяю багато уваги тому, як це роблять інші, і порівнюю.
 - Абсолютно не згоден
 - Не згоден
 - Важко відповісти
 - Згоден
 - Цілком згоден
4. Я часто порівнюю близьких мені людей (друга, подругу, членів сім'ї та ін.) з іншими людьми.
 - Абсолютно не згоден
 - Не згоден
 - Важко відповісти
 - Згоден
 - Цілком згоден
5. Я завжди хочу знати, як вчинили б інші люди в ситуації, подібній до моєї.
 - Абсолютно не згоден
 - Не згоден
 - Важко відповісти
 - Згоден
 - Цілком згоден
6. Я не той, хто постійно порівнює себе з іншими.
 - Абсолютно не згоден
 - Не згоден
 - Важко відповісти
 - Згоден
 - Цілком згоден

7. Якщо я хочу зрозуміти, наскільки добре я впорався з чимось, я порівнюю свій результат із результатами інших людей.

- Абсолютно не згоден
- Не згоден
- Важко відповісти
- Згоден
- Цілком згоден

8. Я часто намагаюся дізнатися, що думають інші люди, стикаючись із проблемами, подібними до моїх.

- Абсолютно не згоден
- Не згоден
- Важко відповісти
- Згоден
- Цілком згоден

9. Я люблю обмінюватися з іншими людьми досвідом чи думками.

- Абсолютно не згоден
- Не згоден
- Важко відповісти
- Згоден
- Цілком згоден

10. Я ніколи не порівнюю те, що відбувається в моєму житті з тим, що відбувається в інших.

- Абсолютно не згоден
- Не згоден
- Важко відповісти
- Згоден
- Цілком згоден

11. Я часто порівнюю свій соціальний стан (соціальні навички, популярність) з аналогічними показниками інших людей.

- Абсолютно не згоден
- Не згоден
- Важко відповісти
- Згоден
- Цілком згоден

ДОДАТОК В

Шкала доброякісної та злоякісної заздрості Benign and Malicious Envy Scale (BeMaS)

1. Коли я заздрю іншим, я думаю про те, як стати таким самим успішним у майбутньому.

- категорично не погоджуюсь
- не погоджуюсь
- трохи не погоджуюсь
- майже погоджуюсь
- погоджуюсь
- повністю погоджуюсь

2. Я хочу, щоб люди, які в чомусь перевершують мене, втратили свої переваги.

- категорично не погоджуюсь
- не погоджуюсь
- трохи не погоджуюсь
- майже погоджуюсь
- погоджуюсь
- повністю погоджуюсь

3. Якщо я помічаю, що інша людина краща за мене, я намагаюся стати краще (вдосконалити себе).

- категорично не погоджуюсь
- не погоджуюсь
- трохи не погоджуюсь
- майже погоджуюсь
- погоджуюсь
- повністю погоджуюсь

4. Заздрість до інших допомагає мені досягати своїх цілей.

- категорично не погоджуюсь
- не погоджуюсь
- трохи не погоджуюсь
- майже погоджуюсь
- погоджуюсь
- повністю погоджуюсь

5. Якщо в інших людей є щось, що я хочу собі, у мене виникає бажання забрати це в них.

- категорично не погоджуюсь
- не погоджуюсь

- трохи не погоджуюсь
- майже погоджуюсь
- погоджуюсь
- повністю погоджуюсь

6. Я відчуваю неприязнь до людей, яким заздрю.

- категорично не погоджуюсь
- не погоджуюсь
- трохи не погоджуюсь
- майже погоджуюсь
- погоджуюсь
- повністю погоджуюсь

7. Якщо хтось досяг більшого, ніж я, то я прагну досягти того ж.

- категорично не погоджуюсь
- не погоджуюсь
- трохи не погоджуюсь
- майже погоджуюсь
- погоджуюсь
- повністю погоджуюсь

8. Почуття заздрості заважає мені добре ставитися до іншої людини.

- категорично не погоджуюсь
- не погоджуюсь
- трохи не погоджуюсь
- майже погоджуюсь
- погоджуюсь
- повністю погоджуюсь

9. Якщо чийсь особисті якості, досягнення чи майно краще, ніж у мене, я намагаюся досягти того самого.

- категорично не погоджуюсь
- не погоджуюсь
- трохи не погоджуюсь
- майже погоджуюсь
- погоджуюсь
- повністю погоджуюсь

10. Коли я бачу досягнення інших людей, я злюсь.

- категорично не погоджуюсь
- не погоджуюсь
- трохи не погоджуюсь
- майже погоджуюсь
- погоджуюсь
- повністю погоджуюсь

ДОДАТОК Г

Шкала самооцінки Розенберга (RSE)

1. Загалом я собою задоволений.

- Цілком згоден
- Швидше згоден
- Швидше не згоден
- Цілком не згоден

2. Часом мені здається, що я не зовсім добрий.

- Цілком згоден
- Швидше згоден
- Швидше не згоден
- Цілком не згоден

3. Я відчуваю, що маю ряд хороших якостей.

- Цілком згоден
- Швидше згоден
- Швидше не згоден
- Цілком не згоден

4. Багато речей я здатний робити не гірше більшості інших людей.

- Цілком згоден
- Швидше згоден
- Швидше не згоден
- Цілком не згоден

5. Мені здається, що мені нема чим пишатися.

- Цілком згоден
- Швидше згоден
- Швидше не згоден
- Цілком не згоден

6. Часом я справді відчуваю себе непотрібним.

- Цілком згоден
- Швидше згоден
- Швидше не згоден
- Цілком не згоден

7. Я відчуваю себе гідною людиною.

- Цілком згоден
- Швидше згоден
- Швидше не згоден

8. Я хотів би більше поважати себе.

- Цілком згоден
- Швидше згоден
- Швидше не згоден
- Цілком не згоден

9. Загалом, я схильний вважати себе невдахою.

- Цілком згоден
- Швидше згоден
- Швидше не згоден
- Цілком не згоден

10. Я ставлюся до себе позитивно.

- Цілком згоден
- Швидше згоден
- Швидше не згоден
- Цілком не згоден

ДОДАТОК Д

Хронологія формування концепції Темної тріади особистості

Період/рік	Автор (и), концепція	Внесок у розвиток концепції
Початок XX ст.	Зигмунд Фрейд	Запровадження поняття нарцисизму як психологічного феномену. Фрейд заклав основи психоаналітичного розуміння нарцисизму як риси особистості, пов'язаної з егоцентризмом, грандіозністю та спрямуванням лібідо на власне «Я». Ці ідеї стали теоретичним підґрунтям подальших досліджень нарцисичних проявів у структурі особистості.
1941	Герві Клек (H. Cleckley)	Публікація праці «Маска нормальності» (The Mask of Sanity), у якій представлено одне з найвпливовіших клінічних описів психопатії XX століття. Клекли виокремив ключові ознаки психопатії: поверхнєве обаяння, емоційну холодність, відсутність емпатії та каяття, що згодом лягли в основу концепції субклінічної психопатії.
1970	Річард Крісті та Флоренс Гейз (R. Christie & F. Geis)	Операціоналізація поняття макіавеллізму в психології особистості. У книзі Studies in Machiavellianism автори розробили шкалу Mach-IV та описали макіавеллізм як поєднання маніпулятивності, цинізму та інструментального ставлення до міжособистісних стосунків.
1970–1980-ті	Різні дослідники (Р. Гейр та ін.)	Активний розвиток психодіагностичних інструментів для вимірювання темних рис: шкали субклінічного нарцисизму (NPI), психопатії (PCL-R). Це дозволило досліджувати нарцисизм і психопатію в неклінічних популяціях, зокрема серед студентської молоді.
2002	Делрой Полхус і Кевін Вільямс (D. Paulhus & K. Williams)	Офіційне введення терміна «Темна тріада особистості» у статті The Dark Triad of Personality. Автори вперше об'єднали нарцисизм, макіавеллізм і субклінічну психопатію в єдину концепцію, довівши, що ці риси є окремими, але емпірично взаємопов'язаними конструктами.
2010-ті (2018)	Мошаген, Хільбіг, Цеттлер (Moshagen et al.)	Представлення концепції D-фактора (Dark Factor of Personality) — узагальненого «темного ядра» особистості. D-фактор розглядається як базова диспозиція до максимізації власної вигоди за рахунок інших, моральної байдужості та виправдання аморальної поведінки, що лежить в основі Темної тріади та інших соціально аверсивних рис.

ДОДАТОК Е

Структурні моделі Темної тріади особистості

Модель	Ключова ідея	Осн. представники	Характеристика структури	Переваги моделі	Обмеження та критика
Тріфакторна (класична) модель Темної тріади	Темна тріада складається з трьох окремих, але взаємопов'язаних рис	Paulhus D. L., Williams K. M. (2002)	Нарцисизм, макіавеллізм і психопатія — три автономні риси, що корелюють між собою, але мають власні поведінкові та мотиваційні патерни	Чітке концептуальне розмежування рис; зручна для емпіричних досліджень; добре операционалізована	Недостатньо пояснює, чому риси настільки тісно пов'язані; не розкриває спільного ядра
Однофакторна модель (унітарна)	Усі темні риси є проявами єдиної латентної диспозиції	Moshagen M., Hilbig B. E., Zettler I. (2018)	Темні риси редукуються до єдиного D-фактора — схильності максимізувати власну вигоду за рахунок інших	Пояснює спільну варіативність рис; інтегративний підхід; теоретична економність	Ігнорує специфіку окремих рис; знижує диференціальну у діагностичну цінність
Ієрархічна модель	Темна тріада має спільне ядро та специфічні надбудови	Furnham A. et al. (2013); Rauthmann J. F. (2013)	Верхній рівень — загальний фактор (аморальність, егоцентризм); нижній рівень — три окремі риси	Поеднує переваги одно- та тріфакторної моделей; найбільш збалансований підхід	Складність статистичного моделювання; менш зручна для прикладних досліджень
Модель соціально-аверсивних рис	Темна тріада — частина ширшого спектра соціально-небажаних рис	Jonason P. K., Webster G. D. (2010)	До тріади додаються інші риси (садизм, аморальність, егоїзм) як єдина система	Дозволяє аналізувати Темну тріаду в ширшому контексті особистості	Розмиває межі класичної тріади; ризик концептуальної інфляції
Морально-поведінкова модель	Аморальність є центральним ядром усіх темних рис	Zettler I., Hilbig B. E. (2010)	Ключовим є ігнорування моральних норм, низька чесність і схильність до виправдання шкоди	Добре пояснює деструктивну поведінку та малігнуну заздрість	Недостатньо враховує емоційні та мотиваційні аспекти
Когнітивно-мотиваційна модель	Темні риси підтримуються специфічними когніціями та цілями	Jones D. N., Paulhus D. L. (2017)	Центральні переконання: «світ ворожий», «інші — інструменти», «я маю право»	Корисна для пояснення поведінкових стратегій та міжособистісних конфліктів	Менш формалізована; обмежена кількість стандартизованих інструментів

ДОДАТОК Ж

Сирі бали респондентів

№	Дані		SD3			INCOM			BeMaS		RSE
	Стать	Вік	Макіавеллізм	Нарцисизм	Психопатія	Загальний показник	Порівняння зовнішньої	Порівняння думок	Легідна заздрість	Шкідлива заздрість	Загальний бал
1	ж	25	17	19	19	2,3	1,9	3	8	8	35
2	ж	20	29	16	22	4,1	4	4,3	18	17	25
3	ж	21	21	31	12	2,7	2,3	3,5	11	7	32
4	ж	19	31	31	21	3,6	3,3	4,3	24	5	34
5	ж	19	31	31	21	2,9	2,3	4	17	22	27
6	ж	20	35	20	23	4,3	4	4,8	24	13	20
7	ч	18	35	27	22	3,5	3	4,3	24	8	32
8	ж	20	26	23	16	4,3	3,9	5	17	8	26
9	ж	17	18	29	20	2,8	2,3	3,8	5	5	28
10	ж	20	24	24	20	3,5	3,3	4	24	6	29
11	ж	20	26	29	17	3,8	3,7	4	19	12	32
12	ч	24	28	13	17	4,4	4,4	4,3	22	5	18
13	ж	20	27	29	31	2,9	3,1	2,5	17	11	22
14	ж	20	31	34	17	3,1	3	3,3	15	17	34
15	ж	21	32	32	19	2,6	1,9	4	19	5	34
16	ч	23	28	19	24	3,5	3,3	3,8	18	13	24
17	ж	19	25	28	13	3,4	3	4	17	12	27
18	ч	21	22	20	16	3,3	3	3,8	14	9	21
19	ж	20	31	26	18	2,4	1,9	3,3	5	5	34
20	ж	20	26	31	20	3,3	2,7	4,3	19	6	29
21	ж	21	26	18	14	4	4	4	19	16	20
22	ж	17	22	17	17	3,5	2,9	4,5	18	7	32
23	ж	17	34	18	19	4,1	3,6	5	9	17	32
24	ж	18	27	38	19	3,4	2,9	4,3	15	12	33
25	ж	20	32	16	20	3,4	3	4	19	7	15
26	ч	18	25	26	16	3,6	3,3	4,3	19	9	27
27	ч	18	42	38	31	2,8	2,7	3	27	26	33
28	ж	22	38	33	17	4,1	4,1	4	26	18	27
29	ж	19	34	32	20	4,2	3,9	4,8	17	15	28
30	ч	18	22	21	22	2,8	2,3	3,8	15	20	23
31	ж	18	27	17	21	3,6	3,3	4,3	20	12	27
32	ж	20	30	23	19	4,5	4,4	4,8	24	24	22
33	ж	18	27	27	16	3,8	3,7	4	22	8	20
34	ж	20	29	34	19	3,6	3,6	3,8	24	20	33
35	ж	22	23	27	31	3,5	3,1	4	15	19	26
36	ж	22	33	24	18	3,6	3,4	4	19	15	31

37	ж	20	32	29	12	3,9	3,7	4,3	22	19	35
38	ж	20	23	28	16	3,4	3,4	3,3	21	9	32
39	ж	19	26	30	25	2,7	2,9	2,5	25	8	30
40	ж	17	33	28	21	4	3,6	4,8	27	18	26
41	ч	24	16	30	32	2,5	2,4	2,8	8	5	29
42	ч	19	34	29	21	2,9	2,3	4	24	13	31
43	ж	18	36	31	24	4,2	3,9	4,8	25	14	25
44	ж	20	23	32	13	2,5	2,4	2,8	15	6	36
45	ж	20	22	37	19	4,1	4	4,3	16	17	25
46	ж	17	29	28	22	2,4	1,9	3,3	18	10	26
47	ч	21	38	26	22	2,2	1,9	2,8	15	9	33
48	ч	20	39	18	23	2,7	2,7	2,8	25	5	34
49	ж	17	35	29	19	3,2	2,4	4,5	23	5	28
50	ж	18	32	13	21	2,9	2,7	3,3	14	30	19
51	ж	20	24	27	12	3,1	2,3	4,5	11	5	35
52	ж	21	35	29	23	3,6	3,6	3,8	25	10	30
53	ж	21	42	21	23	3,9	3,3	5	26	14	22
54	ж	20	32	32	19	2,6	2,1	3,5	22	5	32
55	ж	20	37	16	24	4,3	4,1	4,5	19	20	20
56	ж	21	37	23	19	4,3	4	4,8	25	13	21
57	ж	22	33	27	22	3,6	3,4	4	21	11	27
58	ч	19	15	17	18	2,6	2,4	3	17	5	26
59	ж	21	31	30	15	3,3	3,4	3	20	16	30
60	ж	20	34	26	23	3	3,9	1,5	21	14	20
61	ж	22	36	21	23	2,5	2,1	3	19	11	31
62	ж	21	27	23	20	3,9	3,9	4	12	6	26
63	ж	21	27	30	18	3,3	2,9	4	14	11	34
64	ч	21	34	35	21	3,1	3	3,3	20	9	31
65	ж	21	29	23	19	3,5	3,7	3	21	9	27
66	ж	21	18	32	20	2,2	1,7	3	18	8	38
67	ж	17	24	30	13	2,7	2,1	3,8	8	10	38
68	ж	18	22	16	10	2,6	2,7	2,5	8	6	23
69	ж	22	24	20	14	3,9	3,7	4,3	21	10	31
70	ж	20	31	28	15	3,7	3,4	4,3	13	11	22

ДОДАТОК 3

Підтвердження валідності результатів респондентами (зворотний зв'язок)

